

ISSN 1302-3519

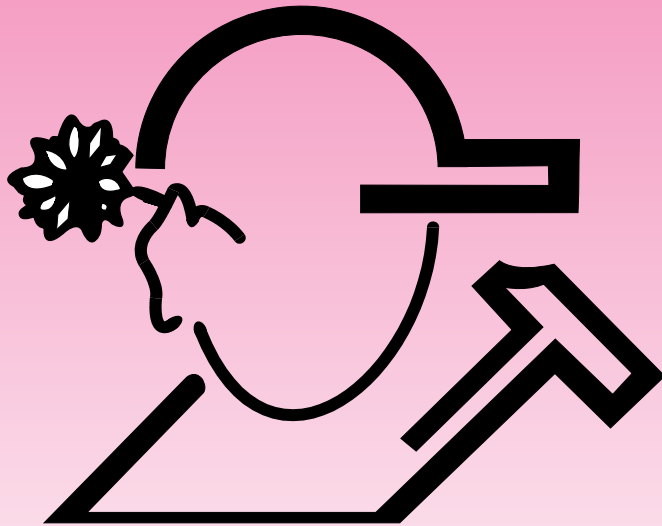
ÇALIŞMA ORTAMI

İki Ayda Bir Çıkar / Sayı : 127

Mart - Nisan 2013

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

- Çocuklara Dair Kısa Kısa... Yorumsuz Basından - Çocuğum Hep İşığa Emekliyor
- Bir Toplum Kahramanı: Pushpa Basnet
- Toplum Hekimliğine Gönül Verenler - 12 Osman Nuri Koçtürk'ü Anmak ve Korkularımız
- Toplum Hekimliğine Gönül Verenler - 12 Osman Nuri Koçtürk İle Anılarım
- İki Yıl Önce Uyarılmıştık - Go-Kart Pistinde Ölümlü Kaza
 - Elektrikte İş Sağlığı Güvenliği : Kaçak Akım Röleleri
 - Deneyin Koşulları Değişmedi, Ne Yapılmak İsteniyor?
 - Az Zamanda Çok İşler Yaptı - 3 Devrimci Bir Aydın Mustafa Necati
 - İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım : Daire (Tepsi) Demir Testere Tezgahları İle Yapılan Çalışma

*Çalışan Çocuklara "Vefa Borcu"nuza
Ödemek İster misiniz?*

*Fisek Enstitüsü'nün 31. Yılı
Çalışma Ortamı'nın 21. Yılı*

www.fisek.org.tr

Çocuklara Dair Kısa Kısa... Yorumsuz...

Taner AKPINAR*

Fransa ordusunun Mali'deki saldırılarına karşı koymak isteyen gruplar çocukları da kullanmaktadır. Çocuklar aktif olarak çatışmalara katılmanın yanında, devriye gezme, nöbet tutma, kontrol noktalarında beklemek gibi işlerde kullanılmaktadır. Çocukların, tanrının isteğini yerine getirdikleri ve bu nedenle ölürlerse doğrudan cennete gidecekleri türünden dini birtakım vaatlerle kandırıldığı rapor edilmektedir.⁽¹⁾

Çalışan Çocuklar Vakfı Fotoğraf Arşivi 2008, Velittin Kalinkara

Özbekistan, dünyadaki en büyük pamuk ihracatçısı ülkelerden biri konumunda olmakla birlikte, hükümet, örneğin 2012 yılında bu konumunu korumak için, yaklaşık 1 milyon vatandaşa zorla pamuk işçiliği yaptırmıştır. Çocuklar da bundan payını almıştır. Her il için belirlenen bir kota olduğu ve zorla çalıştırma, bu kotaların doldurmak üzere, genellikle, Eylül ayı başından Kasım ayı başına kadar olan dönemde yaptırılmaktadır. Bu dönem boyunca zorla çalıştırılanlar, hasat yerlerinde zorla alıkonulmakta ve buralardan ayrılmasına izin verilmemektedir. Kişi başı, günlük 60 kilo pamuk toplatılmaktadır. Küçük yaştaki çocuklar için, bu kota, birkaç kilo daha düşüktür. Çalışma sabah erkenden başlayıp gün boyunca devam etmekte ve zorla çalıştırılanlarda çalışmaya bağlı ağır yaralanmalar ve diğer hastalıkların yaygın olduğu görülmektedir. Bunun karşılığında düşük bir ücret ödenmekte, bazen de hiç para verilmemektedir. Zorla çalıştırılan çocuklar, bir de, bu dönemde, okullarından uzak kalmaktadır.⁽²⁾

Suudi Arabistan'da, bakire olmadığından şüphe ettiği 5 yaşındaki kızını tecavüz ve işkence ederek öldüren babası birkaç ay hapis yatarak ve "kan parası" adı altında bir para ödeyerek serbest bırakıldı. Kız çocuğunun defalarca tecavüzü uğradığı, kafatasında sert darbeler, sırt bölgesinde, kollarında ve kollarında kırıklar ve vücudunun birçok bölgesinde morluk ve yanıklar olduğu tespit edildi. Birçok konuda ağır yaptırımlar getiren Suudi Arabistan'da geçerli ceza yasalarına göre, çocuğunu öldüren baba ve eşini öldüren koca için idam cezası söz konusu değil.⁽³⁾

2 Şubat 2013'de Güney Afrika'da, Cape Town'ın 80 mil kadar doğusundaki Bredastorp'da 17 yaşında bir kız bir inşaat alanında tecavüz edilip öldürülmüş olarak bulundu. Bu olay üzerine, bunun tekil bir örnek olmadığı ve sorunun hangi boyutlarda olduğunu gün yüzüne çıktı. Güney Afrika, dünyada, tecavüz oranının en yüksek olduğu yer konumunda

bulunuyor. Gerçek verilerin çok daha yüksek olduğu ifade edilmekle birlikte, 2012 yılında toplam 64 bin tecavüz vakası kayda geçmiş durumda. Bu yüksek orana karşın, tecavüz suçundan tutuklananların ve yargılananların oranı son derece düşük ve bu durum sorunun normalleşmesine yol açmaktadır.⁽⁴⁾

Çalışan Çocuklar Vakfı Fotoğraf Arşivi 2009, Hulki Muradi

Romanya ve Bulgaristan'dan Fransa ve Yunanistan'a göç etmiş olan 97 çocuk üzerinde yapılan ve 16 ay süren bir araştırmanın bulgularına göre, çocuklara sokaklarda zorla dilencilik ve fuhuş gibi işler yaptırılmaktadır. Bazı durumlarda da çocuklar kendilerinin ve ailelerinin temel bazı gereksinimlerini karşılamak için bu tür yollara başvurmak zorunda kalmaktadır.⁽⁵⁾

Resim, <http://akademikperspektifonline.files.wordpress.com/2011/05/kiz-cocuk-asker.jpeg> adresinden alınmıştır.

ABD'de, ateşli silah endüstrisinin yeni pazar arayışında hedef çocuklar. Çocuklara silah kullandırmak için, her yıl milyonlarca dolarlık piyasa araştırmaları yapılmakta ve kampanyalar düzenlenmektedir. Silah endüstrisi, bir yandan, basın-yayın organları üzerinden video görüntüleri, ilgi uyandırıcı kısa yazılar vb araçları kullanarak, çocukların silah kullanımını teşvik edici kampanyalar yürütürken, diğer taraftan da bu konudaki devletin sınırlayıcı düzenlemelerini gevşetmenin yollarını aramaktadır. Bu konudaki araştırmalar ve reklamlarda, silah kullanmaya eğilimi olan çocukların yaşıtlarını da etkilemesi, kendi ifadeleriyle elçilik (peer ambassador) yapmalarını, teşvik edici vurgular olabildiğince ön plana çıkartılmaktadır.⁽⁶⁾

Kırgızistan'da, yaygın işsizlik ve yoksulluk nedeniyle birçok kişi başka ülkelere çalışmaya gitmektedir. Ülke nüf-

* Yrd.Doç.Dr. Akdeniz Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü ve Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

sunun yüzde 15'inin dışarıda çalıştığı belirtilmektedir. Yurtdışına çalışmaya giden birçok kişi çocuğunu bakım evlerine bırakmaktadır. Hükümetin, aileleri desteklemek yerine, "sosyal öksüz-yetim" olarak adlandırılan bu çocuklara yönelik bakım evlerine kaynak aktarması nedeniyle, maddi sıkıntı içinde olan ailelerin çocuklarını, bir anlamda, buralara terk etmek zorunda kaldığı dile getirilmektedir. Bakım evlerine aktarılan paraların ise büyük bölümünün personel giderleri, inşaat yapımı vb kalemlere aktarılması nedeniyle geriye çocukların bakımı için çok küçük bir bütçenin kaldığına dikkat çekilmektedir.⁽⁷⁾

Çalışan Çocuklar Vakfı Fotoğraf Arşivi 2010, Nevzat Yıldırım

İngiltere'de yapılan bir araştırmaya göre, ülke genelindeki çocukların yüzde 22,2'si resmi olarak belirlenen yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. İllere ve bölgelere göre bakıldığında ise, bu oranın çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin seçim bölgelerine göre bakıldığında, Manchester merkezde yüzde 47, daha küçük yerleşim yerlerine göre bakıldığında ise Londra'daki Tower Hamlets bölgesinde yüzde 42'dir.⁽⁸⁾

Avusturya, Kıbrıs, İngiltere, Hollanda ve Romanya'da toplam 104 tutuklu çocuk ve gençle yapılan yüzyüze görüşmelerde, tutukluların gerilim, stres ve şiddet dolu bir ortamda bulundukları ortaya konmaktadır. Görüşme yapılan çocuk ve gençler kendi aralarına fiziksel şiddetin çok yaygın olduğunu ve bunun, içinde bulundukları ortamdan kaynaklandığını ifade etmektedir. Şiddete, çoğunlukla, bir ceza verme ya da intikam alma yolu olarak başvurduklarını söylemektedirler. Örneğin, İngiltere'de görüşme yapılan iki erkek çocuk, cinsel tacizden ya da tecavüzden suçlanan birisine diğerlerinin saldırmasının kaçınılmaz olduğunu söylemiştir. Tutuklu bulunan çocuk ve gençler, görevli personelden ve polislerden kaynaklı şiddetin de yaygın olduğunu dile getirmişlerdir. Görevli personelin hem tutukluların kendi aralarında çıkan kavga ve çekişmeleri bastırmak hem de, örneğin, onlara atfedilen suçlu kabul ettirmek için şiddete başvurduğu belirtilmektedir.⁽⁹⁾

Dipnotlar

- (1) Children involved in Mali fighting, Humanitarian News and Analysis, 17 January 2013, <http://www.irinnews.org/Report/97271/Children-involved-in-Mali-fighting>
- (2) Uzbekistan: Forced Labor Widespread in Cotton Harvest, Human Rights Watch, 26 January 2013, <http://www.hrw.org/news/2013/01/25/uzbekistan-forced-labor-widespread-cotton-harvest>
- (3) Saudi preacher who 'raped and tortured' his five -year-old daughter to death is released after paying 'blood money', The Independent, 04 February 2013.
- (4) SOUTH AFRICA: UN chief urges more comprehensive approach to tackling sexual violence, <http://www.crin.org/resources/infodetail.asp?id=30290>
- (5) Cazenave Pierre, Protecting Migrant Children in A Freedom of Movement Area, Research Report, Terre des hommes, December 2012, http://s3.amazonaws.com/rcpp/assets/attachments/1563_Tdh_english_original.pdf
- (6) McIntire Mike, Selling A New Generation on Guns, The New York Times, 26 January 2013, http://www.nytimes.com/2013/01/27/us/selling-a-new-generation-on-guns.html?pagewanted=all&_r=1&
- (7) Tursunov Hamid, Kyrgyzstan: Labor Migrants Leave Behind "Social Orphans", Eurasianet, 22 January 2013, <http://www.eurasianet.org/node/66436>
- (8) Campaign reveals 'wide disparity' in UK child poverty (By Judith Burns), BBC News Education & Family, 20 February 2013, <http://www.bbc.co.uk/news/education-21511583>
- (9) Speaking freely, Children and young people in European talk about ending violence against children in custody, Research Report, Children's Rights Alliance for England <http://www.crae.org.uk/assets/files/Speaking%20freely%20Ending%20violence%20against%20children%20in%20custody%20European%20research%20report%20FINAL.pdf>

Bebğim hep ışığa emekliyor

Annelerinin cezasını cezaevinde birlikte
çeken 479 çocuk var. 3-6 yaş arasındakiiler
kreşe gidiyor. 0-3 yaş
arasındakiler ise oyuncaksız
ve arkadaşsız, kadın mah-
kûmlar arasında günlerini
geçiriyor. Bir anne anlatı-
yor: "Bebğim 9 aylık.
Emeklerken sürekli pence-
reye, ışığa doğru gidiyor."
"Umutları ertelenen ço-
cuklar"ın fotoğraflarının
yer aldığı sergi, bugün
Şişli Belediyesi Kent Kül-
tür Merkezi'nde açılıyor.
FİGEN ATALAY'ın
haberi ■ 12. Sayfada

Cumhuriyet
(Cumhuriyet, 08.03.2013)

BİR TOPLUM KAHRAMANI: PUSHPA BASNET

Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR*

Pushpa Basnet'in çalar saate ihtiyacı yok. O, her sabah iki katlı evinde birlikte yaşadığı 40 çocuğun sesi ile uyanıyor. Çocukların okul kıyafetlerini giymelerine yardım ederken onların annesi gibi görünüyorsa, ama gerçek hiç de görüldüğü gibi değil. Bu çocukların tümü bir zamanlar Nepal hapishanelerinde yaşıyorlardı. 28 yaşındaki bu kadın, onları hapishane parmaklıkları arasında kurtardı.

Nepal, dünyadaki en yoksul ülkelerden biri. UNICEF'e göre nüfusunun %55'i uluslararası yoksulluk sınırının altında yaşıyor. Birçok batı ülkesinde bulunan sosyal güvenlik ağı burada yok. Bu nedenle hükümete ait çocuk yuvaları da çok yetersiz. Yuvaların yetersizliği, tutuklu ailelerin çocukları için iki seçenek bırakıyor: Ya aileleri ile demir parmaklıklara hapsolmak ya da sokakta yaşamak. Nepal Hapishane Yönetimi Birimi'nin tahminlerine göre 80 çocuk aileleriyle birlikte hapishanede yaşıyor.

Basnet, bu sorunu fark ettiğinde henüz 21 yaşındaydı. Ailesi başarılı bir iş yürütüyordu ve kendisi kolejde sosyal çalışma okuyordu. Bir gün kolejdeki çalışmaları için bir kadın hapishanesini ziyaret ettiğinde buradaki berbat koşulları gördü. Çocukların demir parmaklıklar arkasında yaşadığını görünce çok şaşırdı.

Bu ziyaret esnasında bir kız bebek Basnet'in şalını yakaladı ve ona kocaman bir gülücük attı. Basnet, bu kız çocuğunun kendisini çağırdığını hissetti. Eve döner dönmez durumu ailesine anlattı. Ailesi bunun normal bir durum olduğunu, kendisini biraz etkilemekle birlikte birkaç gün içinde unutup gideceğini söyledi. Ama O unutmadı.

Basnet, hapse atılmış bu çocuklar için bir gündüz bakım evi açarak onları hapishane duvarları arkasından kurtarmaya karar vermişti. Ailesi başlangıçta bu düşüncesine karşı çıksa da, çünkü bu işi finansal olarak yürütecek bir işi yoktu Basnet'in, daha sonra onu desteklediler. Ama bu kez hapishane görev-

"Çocukların hapishanede yaşaması adil değil, çünkü onlar yanlış bir şey yapmadı..." diyor Basnet ve kurduğu sivil toplum örgütü ile **"Benim görevim hiçbir çocuğun hapishane duvarları arasında büyümemesini sağlamak"** diyerek bu çocuklara yardım elini uzatıyor.

Basnet, Nepal'de çocukları hapishane duvarları dışına çıkarmak için bir araya gelen birkaç kişiden biri. 2005 yılından bu yana 100'den fazla çocuğa yardım etti. 6 yaşın altındaki çocuklar için bir gündüz bakım evi işletiyor, daha büyük çocuklar ise eğitim, beslenme, tıbbi bakım gibi hizmetlere erişip daha normal bir hayat yaşabilecekleri bir evde, yatılı olarak kalıyorlar.

Basnet, iyi eğitim alabildiğini ve şanslı bir hayat sürdüğünü düşünüyor. Bu şanslı hayatı başkaları ile de paylaşmak istiyor.

lileri, hükümet çalışanları ve hatta bazı mahkum anneler bu yaşta birinin bu işi başarıyla yürütemeyeceğini düşündüler.

Basnet, başlangıçta bana kimse inanmadı diyerek anlatıyor bu süreci. İnsanlar çılgın olduğumu düşündü. Bana güldüler. Fakat "O" yigitti. Para bağışlayabilecek arkadaşları vardı. Hemen Kathmandu'da bir ev kiraladı ve adını "Erken Çocukluk Gelişme Merkezi" koydu. Ailesini evinin mobilyalarını yenilemek için ikna edip evden çıkardığı eşyaları merkeze taşıdı.

Hapishaneyi ilk ziyaretinden henüz iki ay geçmişti ki kendini 5 çocuğa bakarken buldu. Onları hafta içi her gün sabah erkenden alıp öğleden sonra tekrar hapishaneye bırakmaya başladı. Basnet'in programı Kathmandu'da bir ilkti ve çocukların bazıları o zamana kadar hapishane dışına hiç çıkmamıştı.

İki yıl sonra Basnet, son beş yıldır çocuklarla birlikte yaşadığı bir Kelebek Evi'ni kurdu. Kendisine yardımcı olan birkaç personeli olmasına rağmen halen işlerin büyük bir kısmını doğrudan kendisi yapmakta. "Pişiriyoruz, yıkıyoruz, alışveriş yapıyoruz" diye açıklıyor Basnet. "Çok ilginç, hiç yorulmuyorum. Çocuklar bana enerji veriyor. Çocukların gülüşü beni mo-

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi ve Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi

tive ediyor" diyor. Bu kadar şeyi düzenlemek kolay bir görev değil. Fakat Kelebek Evi'nde, daha büyük olan çocuklar küçüklerin bakımına yardım ediyor ve herkes ev işlerine destek oluyor. Basnet, oldukça büyük bir aile havası içinde çocukları aşkla büyütüyor. Çocuklar ona "anne" anlamına gelen "Mamu" diyerek bu sevgiyi ortak olduklarını kanıtlıyorlar.

"Şimdiye kadar bir gün bile izin kullanmadım" diyor Basnet. "Ancak, çocuklar etrafımda olmasa çok zor olurdu. Onlarla birlikte olduğum zaman çok mutluyum" diyor.

Kelebek Evi'ndeki bütün çocuklar mahkum ailelerinin izni ile kalıyorlar. Basnet, bir çocuğun demir parmaklıklar arkasına atıldığını duyduğu zaman, ülkenin neresinde olursa olsun hemen hapishaneyi ziyaret ediyor ve aileye çocuğu için neler yapabileceğini anlatıyor. Aile ikna olursa, çocuğu hemen alıp Ev'e getiriyor.

Çocukların aileleri ile iletişimde olmasını önemsiyor. Okulların tatil olduğu dönemlerde, çocukları hapisteki ailelerini ziyarete gönderiyor ve ziyaretleri boyunca yiyecek, kıyafet ve temiz su getiriyor.

Sonuç olarak Basnet ve 60 çocuğu, ailelerin hapishane dışında birbirlerine kavuşacakları günü bekliyor.

Kum Maya Tamang gibi aileler Basnet'in çabalarına minnettar. Tamang, son yedi yılını Kathmandu'daki kadın hapishanesinde geçirdi. Uyuşturucu kaçakçılığından mahkum edildiğinde, başka seçeneği olmadığı için iki küçük kızı da onunla birlikte hapse atılmıştı. Basnet'in programını duyduğunda, çocuklarını onun yanına göndermeye karar verdi.

"Eğer Pushpa olmasaydı, kızlarım eğitim alamayacaktı... Büyük bir olasılıkla sokaklarda yaşamak zorunda kalacaklardı" diyor. "Onlara benim davranacağım gibi davrandığını hissediyorum" diye ekliyor Tamang.

Tamang'ın büyük kızı Laxmi, Basnet'siz bir yaşamı hayal bile edemediğini söylüyor. "Onsuz hayatım karanlık olurdu" diyor 14 yaşındaki Laxmi. "Muhtemelen mutsuz bir hayatım olurdu, fakat şimdi öyle değil Pushpa var" diyor.

Basnet 2009 yılında, aileleri el işleri konusunda eğitecek bir program başlattı. Böylece onların yapacağı el işlerini satarak çocukların bakımı için para sağlayabilecekti. Hem anneler hem babalar katıldı programa. Program onlara sadece beceri kazandırmakla kalmamakta, çocukları için birşeyler yapabilme mutluluğu ve haptiden sonrası için de ayakta kalma olanağı sunmaktaydı.

"Hapiste oldukları için çoğunlukla kendilerini işe yaramaz

hissediyorlar" diyor Basnet. "Onların bize yardım ettikleri hissi-ni yaşamalarını istiyorum" diye ekliyor.

Birşeylerin sonunu getirmek her zaman zordur. Çocuklar yardımcı olmak için kutlama kartları hazırlıyor, Basnet de onları el işlerini sattığı dükkanında satıyor. İlk zamanlar, değerli takılarını ve eşyalarını satıyordu merkezi ayakta tutabilmek için.

En büyük amacı, çocuklara daha iyi bir gelecek sağlamak için yeni formüller üretmektir. Yakın zamanda, onların yüksek eğitim masraflarını karşılayabilmek ve birgün onlar için bir ev satın almak veya inşa edebilmek için bir banka hesabı açtı. Onların mutluluğu her zaman en önemli isteğiydi.

"Bu benim hayatta yapmak istediğim şey" diyor. "Onları mutlu görmek kendimi iyi hissetmemi sağlıyor, fakat bu durum daha çok çalışmama neden oluyor...Onların bütün hayallerini gerçekleştirmek istiyorum" diye ekliyor.

Onların coşkusunu paylaşmak, çalışmalarını izlemek için, Erken Çocukluk Gelişme Merkezi web sayfasını ziyaret edin www.ecdcnepal.org.

Kaynak: <http://edition.cnn.com/2012/03/15/world/cnnheroes-basnet-nepal-prisons/index.html>

SİZ DE BİR "TOPLUM KAHRAMANI" OLMAK İSTEMEZ MİSİNİZ ?

Hiç de zor değil. Ama bir yönüyle de çok zor. Çünkü rahat koltuklarınızdan kalkacaksınız; kendinizin dışındaki insanların varlığının ve yaşadığı acıların farkına varacaksınız; sistemin onların sorunlarını çözemeyeceğini göreceksiniz; "Ben de onun yerinde olabilirdim" diyeceksiniz; başka kimsenin yardıma koşmayabileceğini bilerek, elinizi taşın altına koyacaksınız.

İşte Pushpa Basnet böyle biri. Onun "çılgınlık" diye nitelenen öyküsünü okudunuz. Hiç de söylendiği gibi değil.

Benzer adımları attığınız da siz de, ona uzatıldığı gibi, size el verildiğini, yardım edildiğini; hatta CNN tarafından 2012 yılının kahramanı olarak seçilebildiğinizi göreceksiniz.

Haydi eller taşın altına !

TOPLUM HEKİMLİĞİNE GÖNÜL VERENLER - 12

OSMAN NURİ KOÇTÜRK'Ü ANMAK
VE KORKULARIMIZ

Bülent ILGAZ*

Osman Nuri Koçtürk 1918 de İzmir'de doğdu. Ankara Veteriner Fakültesi'nden mezun olduktan sonra Askeri Veteriner Akademisi'nde asistanlığa başladı ve biyokimya uzmanı oldu. Amerika'nın Missouri Üniversitesi'nde vitaminler, mineraller ve aminoasitler üzerinde yaptığı çalışmalar bilimsel dergilerde yayınlandı. Yurda dönüşünde Askeri Biyoloji Enstitüsü uzmanlığı, Askeri Veteriner Akademisi Biyokimya Kürsüsü başasistanlığı görevlerinde bulundu. Ankara Tıp Fakültesi Biyokimya Kürsüsü'nde önce uzman sonra gıda kontrolü ve hijyen doçenti oldu.

Yıllardır tartışmalara neden olan gıda üretiminde biyoteknolojinin kullanımı, son yıllarda çeşitli tıp dallarında değişik amaçlarla kullanılıyor. Belki anımsayanlarımız olacaktır, bu tartışma 1960 lı yıllarda başlamıştı. O yıllarda daha yüksek verimli ve hastalıklara karşı dayanıklı olduğu savı ile Ülkemizde üretilmeye çalışılan "sonora" buğdayına karşı ilk bayrağı Doç Dr. Osman Nuri Koçtürk açmıştı. Ardından ülkemizde gıda açığını kapatmak amacı ile araştırmasını ve üretimini yapmak yerine, sürekli satın alınan yüksek verimli hibrid tohumlar ve yumurtalık-etlik civcivler geldi. Burada amaç sadece verimi artırmaktı. Geldik bugüne, aradan 40-50 yıl geçti. Bu bağımlılık hala daha da artarak sürüyor. Sanki eroin bağımlılığı gibi tüm sektörlerle yayıldı. Çünkü bize biçilen rol montaj sanayi idi. Şimdilerde GDO bağımlılığı ile karşı karşıyayız.

Osman Nuri Koçtürk, tüm yaşamı boyunca; ister yardım adı altında, isterse teknoloji satın almak adı altındaki bağımlılığa karşı çıkmıştı. Bunun sonunda gelecek tehlikeleri ve dışa bağımlılığın, gelişimi engellediğini çok sayıda aydın gibi o da görmüştü. Bu öngörüye karşı biz ne yapmıştık onları anımsayalım. Osman Nuri Koçtürk'ün -daha sonra anlatacağımız- zamana göre çok ileri görüşlerine karşı, önce yükselmesi engellendi. Doçent olabilesinin önüne engeller çıkarıldı. Bu engellemeleri kısmen kaldırtabilen Koçtürk; Tıp Fakültesi'nde doçentliğini alabildi. Ama hiçbir zaman profesör olmadı ve emekliliğini doçent olarak kazanabildi. Bu arada CIA tarafından istenmeyen adam ilan edildi ve buna uygun olarak kendi ülkesinde dışlandı ve aç bırakılmaya çalışıldı. Tıp Fakültesi'nde de bu kez profesörlüğü engellendi. Hatta bir gezide Konya'da öldürülmeye çalışıldı.

Bir başka karşı çıkışı, eksik ve yanlış beslenmeye karşı idi. Et süt ve hayvansal gıda ağırlıklı beslenme yerine, ekmekle beslenen bir neslin ana karnında başlayan yaşamında, geleceğinin karanlık olacağını vurgulayarak, hayvansal proteinin önemini vurguluyordu. Genel İş Sendikası'nın danışmanlığını yaptığı 1967- 1975 yılları arasında Emek Dergisi'nde yazdığı 86 yazıda; yanlış ve eksik beslenmenin, işçi sağlığı ve iş güvenliği açısından sonuçlarını incelemiş; koruyucu hekimliğin önemini anlatmış; işçi üniversitesi kurulmasını; işçi eğitimine önem ve-

Osman Nuri Koçtürk

<http://www.google.com/imgres?imgurl=http://www.arastiralim.net> rilmesini; o zamanki adıyla Sosyal Sigortalar Kurumunun ilaç fabrikası kurmasını; asgari ücret belirlenmesinde bir işçi ailesinin beslenebilmesi için gerekli ücretin ön planda tutulması gerektiğini; dışa bağımlılığı azaltmak ve et ve süt kaynağı olan hayvancılıkta verimi artırmak amacı ile soya ekiminin yaygınlaştırılmasını; çevre kirliliğinin gelecekte önemli olacağını ve tarım ilaçları ile deterjanların çevre için çok önemli kirleticiler olduğunu; bilinçsiz antibiyotik kullanımının insan sağlığına büyük zarar verdiğini anlatarak yıllarca kalemiyle mücadele etmiştir.

1966 yılında yazdığı "Gıda Emperyalizmi" kitabında beslenme ve sağlık ilişkisini şöyle anlatıyordu:

"Türkiyemizde beslenme işinin bilimsel anlamda ve planlı bir şekilde ele alınmayışı son 15-20 yıl içinde toplumumuzun zararına ve münasebette bulunduklarımızın çıkarına uygun ve ters gelişmelere sebep olmuştur. Bu gelişmeler kısaca şu şekilde özetlenebilirler:

Bütün ileri memleketlerde hükümetler halk tabakalarına ve bilhassa çalışan gruplarla genç kuşaklara bol protein ve yeterli miktarda tahıl yedirmek için planlı gayretler sarf etmiş ve bunda başarıya ulaşmış bulunuyorlar. Almanya'da 1800 yılında yaşayan bir insan yılda 300 kilo ekmek ve 13 kilo etle beslenirken, 1950 yılında yıllık ekmek miktarı 100 kiloya kadar düşürülmüş ve fakat et miktarı 13 kilodan 50 kiloya çıkarılmıştır. 1952 yılında İsrail'de yaşayan bir insan bir yılda 146,7 kilo tahıl, 13,2 kilo et, 4,1 kilo tavuk eti, 93,6 kilo süt ve 220 tane yumurta ile beslenirken, tüketilen tahıl miktarını azaltma ve hayvansal protein kaynaklarını geliştirme

* Dr., Veteriner
Kemerhisar Eski Belediye Başkanı,
Genel Sağlık-İş Sendikası Eski Genel Başkanı

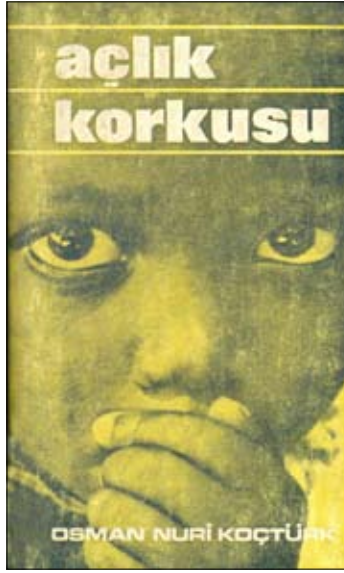
maksadı ile sarf edilen çaba 1960 yılında tüketilen yıllık tahıl miktarını 114,5 kiloya düşürmeyi ve et miktarını 24,5 kiloya, tavuk etini 19,9 kiloya, süt miktarını 134,7 kiloya, yumurta miktarını da 343 e çıkarmayı mümkün kılmıştır. Birleşik Amerika'da üretilen tahıl miktarı çok yüksek bulunmakla ve bir yılda bir insana ortalama olarak 646 kilo kadar tahıl düşmektedir. Böyle olmasına rağmen tahılla beslenmenin, modern beslenme biliminin koşullarına uymadığını gayet iyi bilen bu toplum, insan sağlığını koruma, entelektüel güç ve insan gücünü üstün seviyede bulundurma maksadı ile payına düşen tahılın ancak 67 kilosunu insan yiyeceği ve geri kalanının ise hayvan yemi olarak değerlendirmekte ve bu sayede bir insana bir yılda 82 kilo et ile bol miktarda süt ve yumurta sağlamaya muvaffak olmuş bulunmaktadır. (1964) Bu üç canlı örneği böylece açıkladıktan sonra XX ncı yüzyılda bütün ileri toplumların az tahıl ve çok et, geri kalmış toplumların da çok tahıl ve az etle beslenmekte olduklarını kesin bir kaide ve bilinen bir gerçek olarak ifade edebiliriz. Türkiye-mize gelince elimizdeki kayıtlara göre 1938 yılında Türkiye'de insan başına bir yılda 22 kilo et ve 151 kilo süt düşerken, bu miktarlar 1962 yılında et için 12 kiloya, süt için 103 kiloya kadar düşmüş bulunuyor. Buna karşılık tahıl üretiminde akla hayret veren ters bir gelişme meydana gelmiş ve yıllık tahıl miktarı 150-180 kilodan 248 kiloya kadar yükselmiştir. Bu ters gelişmelerde bilhassa PL 480 kanalı ile Amerika'da bir üretim artışı haline gelmiş olduğu için pazar arayan buğday ve pirinç gibi tahılların yurda ithali ile hayvancılığın ele alınmamış ve bilhassa bilimsel çalışmaların yeterli bir şekilde yapılmamış olmasını önemli bir payı vardır...."

Bugünkü rakamlara karşılaştırmalı olarak baktığımızda;

"Kişi başına düşen et tüketim rakamlarına baktığımız zaman, Türkiye'nin Avrupa ülkelerinin çok gerisinde kaldığı görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde ve AB ülkelerinde kırmızı et, beyaz ete tercih edilirken, Türkiye'de beyaz et tüketim miktarının 2009 yılı verilerine göre 17,9 kg olduğunu görürüz. Türkiye'de 12 kilo olan kırmızı et tüketimi, AB ülkelerinde 62 kiloya ulaşmıştır. Bunun yanında beyaz et tüketim miktarı da AB'de kişi başına 23,4 kilodur. Ülkemizde ise 17 kilodur." (Türkiye Kasaplar ve Besiciler Federasyonu, Raporlar ve Yayınlar. 18 Ağustos 2011)

"Türkiye Kamu-Sen, her ne kadar açlık ve yoksulluk sınırının ücretlerin oldukça üzerinde seyretse de, Türkiye'de, vatandaşların, karınlarını doyurabilmek için ucuz olan ekmeğe yöneldiğini açıkladı. Kamu-Sen'in araştırmasına göre, Türkiye kişi başına yıllık ortalama 128 kilo ekme tüketimiyle pek çok ülke arasında üst sıralarda yer alıyor." (Eylül 2012) Araştırmaya göre, Danimarka'da 71 kilo, Finlandiya'da 51, Almanya'da 62, İtalya'da 68, Hollanda'da 60 ve İspanya'da 58,5 kilo olan kişi başına yıllık ekme tüketimi, Türkiye'de 128 kiloya kadar çıkıyor.

O.Nuri Koçtürk, yaşamı boyunca sürekli makaleler, kitaplar yazmış, konferanslar vermiş ve dışa bağımlılık, beslenme ve geri bırakılmışlıkla ilgili halkı aydınlatma çabalarını sürdürmüştür. Biliyoruz ki çok sayıda yayın organında yazıları, kitapları vardı Sessiz Savaş, Gıda Emperyalizmi ve Açlık Korkusu en çok tanınan kitapları idi. Korkuyu kullanarak emperyalizmin sömürsünü sürdürdüğünü anlattığı "Açlık Korkusu" kitabında, kitabın konusunu şöyle açıklamaktadır:

"Yaşamak için ölmeyi göze almak, açlık ve sefaletten kurtulmak için de çalışmak lazımdır. Japon milleti esaret ve çalışkanlığın bir toplumu yüceltmek için ne denli etkin olduğunu pek çok münasebetle göstermiştir. Bugün yeni korkular yaratılarak yeni bir istismar ortamına iteklenmiş olan bu insanlar yakında yeni bir anlayış içinde bu korkuları da yenerek yeni cesaret örnekleri vereceklerdir. Aynı şeyleri Türk toplumu için de söyleyebiliriz. Bir padişah korkusu, yozlaştırılmış bir din korkusu ve nihayet Düveli Muazzama korkusu ile yıldırılmış olan Anadolu insanı, bütün bu korkuları Atatürk öncülüğünde yıktıktan sonra yüzyıllar boyu sömürülmesine sebep olan korkuların bir hiç olduğunu; onlara parmakları ile dokunarak anlamış ve Düveli Muazzamayı taş ve sopa ile ülkesinden kovmuş. Bütün mesele korkuları yıkmakta ve karanlıktan kurtulmaktır. Biz konu olarak "Açlık Korkusu"nu ele aldığımız için, halkımızın sömürülmesine etkin bir baskı aracı ve korkunç bir silah olarak hizmete sokulmuş olan bu korkuyu nasıl yenebileceğimizi anlatmaya çalışacağız. Türk halkının aç olduğu bir gerçektir. Gerçekleri inkar etmek doğru olmaz."

Yine aynı kitapta açlığı açıklarken de bilimsel olarak açlığı ve dışa bağımlılığın sonuçlarını anlatmaktadır:

"Önceki bölümlerde yapılan açıklamalardan anlaşılacağı veçhile, insan karnı şişirici bir besinle (boş kalori kaynağı) şişirilmiş olduğu halde de aç olabilmektedir. Fizyolojik yapısı ve yaradılışı icabı hem bitkisel (pirinç, buğday, mısır, meyveler, sebzeler v.b.) hem de hayvansal (et, balık, süt, yumurta v.b.) yiyeceklerle dengeli ve yeterli bir şekilde beslenmesi gereken insan, emperyalist ülkeler halkının bol bol tükettikleri, hayvansal yiyeceklerden yoksul bırakılacak, Türkiye, Hindistan, Pakistan halkları gibi tahılla yetinmeye mecbur bırakılacak olursa, bu insanların karınları şiş ve görüntüleri ile şişman olsalar da, aç kabul edilmektedirler.

ler. Bu gibi ülkelerde kötü beslenme sonucu olarak:

- Hastalıklar yaygın
- Çocuk ölümleri yüksek
- Çalışma gücü düşük
- Eğitim yetersiz
- Savunma kifayetsiz
- Üretim noksan
- Endüstri geridir.

Böylece sıralanabilecek olan kötü gelişmeler, çok miktarda et, süt, balık ve yumurta tüketen, yeteri kadar tahıl yiyen ülkelerde ise elverişli sonuçlara dönüşürler...."

"Amerika'ya karşı çıktınız mı, muhalifiniz sizi aç mı kalalım, Rusya'nın kucağına mı düşelim diyerek susturuyor. Korkularla şartlandırılmış olan milyonlar ne Amerika'nın ne de Rusya'nın hegemonyasına girmeden karnımızı doyurup, yurdumuzu savunabileceğimizi düşünemez hale gelmişlerdir. Atatürk'ün gücü ve gayretleri ile kendini cin ve peri korkusundan sıyrılmış, çalışkan ve köklü bir toplum, bugün başka korkuların esiri haline getirilmiştir. Artık düşünemiyor ve çıkar yolu düşünerek araştırmıyoruz. Bize karnınızı doyurabilmeniz için, Meksika buğdayı ekmeniz gerekir diyorlar. Ekiyoruz arkasından gübre satıyorlar, ilaç satıyorlar, traktör satıyorlar, tohum satıyorlar. Bir başka zaman, karnınız doyurmanız için endüstrileşmeniz gerekir diyorlar. Kendi ülkelerinde kullanmadıkları modası geçmiş tesisleri getirip ülkemize kuruyorlar. Onların çıkarına çalışan kâr dolapları dönmeye başlıyor. Montaj endüstrisi, margarin, lastik, plastik endüstrisi geliştiğe geçiyor."

"Korkularımız düzeni değiştiremeyişimize etkili oluyor. Düzenin değiştirilememesi ise, Türkiye'yi başka ülkelerin üretim artıkları için mükemmel bir pazar haline getirmiştir."

Dışarıdan verilen kredilere sürekli kuşku ile bakan Osman Nuri Koçtürk, o yıllarda Dünya Bankası tarafından verilen hayvancılık kredilerine bakın nasıl karşı çıkıyor:

"Dünya Bankası Türkiye'ye 350 milyon dolarlık bir kredi açmıştır. Bu kredi karşılığı Türkiye Dünya Bankasına üye ülkelerden damızlık süt ineği ithal edecek ve tahminen 10 000 inekle Türkiye hayvancılığı kalkındırılacaktır.

Türk veterinerlerini ve bilim adamlarını hayretlere düşüren bu proje, Devlet Planlama Dairesi'nde kalıplanmış ve bir Bakanlar Kurulu kararı ile uygulamaya sokulmak istenmiştir. Olup bitenlerden, sorumlu meslek olarak veterinerlerin, kuruluş olarak Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü ile diğer veteriner kuruluşlarının haberi bile yoktur. Geçmişte Avrupa'dan getirilen üstün verimli damızlıkların Türkiye'de yem ve bakım koşulları dolayısıyla kısa süre içinde verimden düştükleri, bir süre sonra dejenere oldukları ve hastalanıp öldükleri çok görülmüştü. Bu defa yurda sokulacak olan 10 000 ineği de benzer akıbet beklemektedir. Fazla olarak bugün bile Türkiye'de bir yem açığı vardır. Kış aylarında hayvanlarımız yemsizlik ve açlıktan ölmektedirler. İthal edilecek olan üstün verimli hayvanları Türkiye'de yemleyebilmek için yem stoklarına ve kaynaklarına ihtiyaç vardır. Bunların hiç biri düşünülmemiş, planlanmamış ve seçim öncesi devrede 10 000 cins ineğin yurda sokularak halka kredi ile dağıtılmasının ötesinde hiçbir mesele incelenmemiştir.

Fazla olarak Türkiye 3,5 milyar TL borçlandıktan sonra bankaya yüzde 6,5 faiz ödeyecek ve bu parayı banka idarecilerinin isteklerine uygun olarak harcayacaktır.

Uzun zamandan beri bankanın üyeleri olan bazı Avrupa ülkelerinde elden çıkarılamayan bir damızlık inek fazlası olduğu biliniyordu. İşte banka bu operasyonla bu inekleri Türkiye'ye aktaracak ve fakir Türk halkının sırtından Avrupalılara para kazandıracaktır. Sonra bu hayvanlar hastalanacak ilaçları Amerika'dan, aç kalınca yemleri de Amerika'dan gelecektir."

O. Nuri Koçtürk, belki de çevre kirliliğinin hiç konuşulmadığı 1969 yılında yine "Açlık Korkusu" kitabında bakalım ne diyor:

"Bir aralık ekmeğimiz de büyük bir tehlike geçirdi. İskenderun'da kurulan bir ışınlandırma tesisinde ekmeklik buğdaylarımızın atom ışınları ile ışınlandırılması ve bütün vital maddelerin tahribi planlanmıştı. Buna güçlükle karşı durduk. Kısaca ifade etmek isterim, Türkiye gibi bütün geri ülkelerde uzaktan beslenmenin neticesi olarak vital maddelerden zengin yiyecek bulma ve tüketme olanağı her gün biraz daha güçleşmekte ve kasıtlı olarak kısıtlanmaktadır. Bu durumun toplumun canlılığı üzerine belirli etkiler yapacağı Milletlerarası Nutrition Araştırmaları ve Vital Maddeler Cemiyeti'nin bilim kurulu üyelerine yaptığı 28 Ağustos 1967 günlü tamimden anlaşılıyor. Vital madde yetersizliği yanında çeşitli derecelerde toksik (zehirli) olan bu maddeler, geri ülkenin insanını daha da uyuşturmakta, sağlığını bozarak yetersiz hale getirmektedir.

- ▲ Kalp damar hastalıklarının artması,
- ▲ Kanseri olaylarının çok artması,
- ▲ Sindirim kanalı ve özellikle karaciğer hastalıklarının artması

Bu yeni beslenme tarzı ile ilişkili görünüyor. Şüphesiz geri ülkelere yalnız besin maddeleri girmemekte, sömürgeci endüstrisine pazar hazırlaması olmak için, bütün mallarını bu toplumlara ucuz pahalı satmaktadır. Çevreyi yaşamaya hiç de elverişli olmayan koşullara itekleyen bu durum, vitaliteyi tümüyle tehdit ediyor.

Bilim dilinde "antivital maddeler" dediğimiz zehirli maddeler, kontrolden uzak geri ülkelerde yiyeceklerimizden

içtiğimiz suya, hatta soluduğumuz havaya kadar her yere bulaşmıştır. Mamafî ileri ülkeler yarattıkları düzen içinde çok zaman bu maddelerin etkisinden kendi halklarını da koruyamıyorlar.

- ▲ Atom bombalarının ve denemelerinin radyoaktif kalıntıları,
- ▲ Endüstri artığı olarak meydana gelen toksik maddeler,
- ▲ Tarım ilaçları
- ▲ Fabrikaların bacalarından, otomobillerin egzozlarından ve nihayet isli kömür yakan şehirlerde (Ankara gibi) bacalardan tüten zehirli gazlar,
- ▲ Deterjanlar,
- ▲ Antibiyotikler,
- ▲ Yiyeceklerle ve konservele katılan kanserojen maddeler

Yaşadığımız Dünya'yı her gün biraz daha kirlletmektedir. İleri ülkelerde geniş çapta kontrol altına alınabilen bu kabil zararlar, geri ülke insanının başıboş etkiliyor.

Bütün bu yan etkiler, açlığın yaptığı etkilere eklenecek olursa, geri ülkelerde yaşayanların neden dolayı yetersiz ve kadere inanmış kişiler haline geldikleri daha iyi anlaşılır. Şüphesiz bu açıklamalarımızla, bacalardan duman tütmesinin, tarım ilaçları kullanılmasının, deterjanları kullanmaktan vazgeçelim demek istemiyoruz. Bunlar çağın getirdiği yeniliklerdir ve kullanılacaktır. Fakat bir toplum bir yeniliği ülkesine sokarken onu kontrol altına alabilecek araç ve organizasyonları da getirmek zorundadır. Bu yapılmayacak ve kendisine empoze edilen her teklifi incelemeyen kabulenecek olursa, o zaman Türkiye'nin bugün içine düştüğü olumsuz durumdan kendini kurtaramaz."

Veteriner Hekimleri Derneği yönetim kurulu üyesi uzman veteriner hekim İsmail Tanık 1980 sonrası tutukluluğunun bitiminde ziyaret ettikleri anımsatarak kısa anısını şöyle aktarıyor; "Genel-İş danışmanlığı nedeniyle, Ahmet Yıldız ve diğerleriyle birlikte DİŞK davası nedeniyle savcı S.Takkeci karşısına çıkarılmış. Selimiye Kışlasındaki konukluğu(!) sonlandıktan sonra geçmiş olsun ziyaretinde bulunmuşuk. O ziyarette kendisine yapılan kötü muameleleri anlatmış, askerini kasaturayı "yürüsene moruk" diyerek kaba etlerine dürttüğünü koğuşa vardıklarında külotunun kan olduğunu anlatmıştı."

Prof. Dr. Hazım Gökçen de O. Nuri Koçtürk'ü şöyle anlatıyor;

"Meslek örgütlerimizin genel kurullarına katılmaya başladığımda beyaz saçlı, heybetli görünümlü, hitabet gücü yüksek birisi olan Osman Nuri Koçtürk'ü ilk kez kürsüde hararetili konuşmalar yaparken gördüm ve veteriner hekim olduğunu o zaman öğrendim. Koçtürk Hoca hemen her genel kurula katılır ve uzun süren heyecanlı konuşmalar yapardı. Konuşmalarının içeriğini en çok sağlıklı beslenme ve çevre güvenliği konuları oluştururdu. Yabancı güçlerin insanlarımızı sürekli tahıl tükettirerek beynsel yönden geriletmeyi ve bu sayede kendi kültürlerini aşılarmayı amaçladıklarını sık sık dile getirir, çözümün hayvansal gıda tüketmek olduğunu bıkmadan usanmadan tekrarlardı. Hatta bu konu ile ilgili olarak bir çocukluk anısını da şöyle anlatmıştı: "Çocukken köyümüzde bir su birikintisinin içerisinde serinleyen mandaların üzerine basa basa bir taraftan öbür tarafa geçerdik. Biz mandaların üzerinden karşıya geçtiğimizde geriye dönüp bakar, sırtına ilk bastığımız mandanın daha yeni başını yavaş yavaş çevirerek ne oluyor diye bize baktığını gördük. İşte bitkilerle beslenen mandalar gibi tahılla beslenen insanların intikal kabiliyeti de böyle geri olur. Onun için insanlarımızı tahıl değil et yedirmeliyiz. Ormanın kralı aslan da, en kurnaz hayvan tilki de et yiyendir."

Doç. Dr. Osman Nuri Koçtürk gerçek vatansever bir aydındı."

TOPLUM HEKİMLİĞİNE GÖNÜL VERENLER - 12

OSMAN NURİ KOÇTÜRK İLE ANILARIM

İlhan TOMANBAY*

Koçtürk çalışanların beslenme sağlığı için tüm yaşamını vermiş bir bilimciydi. Ben kendisi ile yaşamımın en verimli dönemlerini birlikte geçirme şansına sahip oldum. Anılar denizinde Koçtürk hoca ile yaşananlar unutulur mu?

Kendisini üniversiteyi bitirdikten sonra Genel-İş Sendikasında çalıştığım yıllarda tanıdım. Sendikada eğitim ve araştırma görevlisiydim. Birçok öğretim elemanını eğitimlere davet ediyorduk. Ancak birkaç kişi vardı ki sürekli eğitim kadrosundaydı. Bunlardan biri de o zaman Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinde öğretim üyesi olan Doç. Dr. Osman Nuri Koçtürk idi. Sendikal eğitim süreci içinde tanıdım kendisini. Birlikte Ankara dışında birçok kentte birçok sendikal eğitimlere gittik. Derslerini çok dinledim. Her seferinde kendisini yeniden dinlemek ayrı bir zevk veriyor, her dinlediğimde yeni bir şey öğreniyordum. Yaşça benden büyüktü; büyüğümdü. İki metreye yakın boyu, iri gövdesiyle ve kilosuyla deyim yerindeyse dağ gibi de bir adamdı. Kalın ve tok sesi algı uyandırıcıydı, etkileyiciydi. Nedense hep açık renk takım giysi giydiğini anımsıyorum. Hep kravatlıydı. Açık sözlü, düşündüğünü ve doğru bildiğini söylemekten çekinmeyen, konuşkan ve karşısındakine saygıyı sadece gösteren değil, saygı duyduğu belli olan biriydi.

Anlatımlarını, verdiği bilimsel bilgilerini yaşamış uygun anılarla süslemesi anlatıklarını unutulmaz kılıyordu. Örneğin arabayla gittiğimiz yollarda "Yolumuz uzun, vaktimiz var" diyerek anlattığı anılar bende bilgi birikimi sağlardı. O bilgileri yerli gelince hala kullanırım.

Ana konusu beslenmeydi. Ancak ülkenin beslenme alışkanlıklarını, beslenme ağırlıklarını, tahılı, eti, sütü ülkemizin gıda emperyalizmi kavramı altında açıklıyor ve bilmediğimiz birçok gereklilikleri su yüzüne çıkartıyordu. Gıda emperyalizmine karşı tekbaşına savaşçıydı. İnandığı doğru, yabancı emperyalist ülkelerin Türkiye halkının zekâsını ve kültürünü bile olumsuz etkileyecek bir gıda politikasını Türkiye'ye dayattıklarıydı. Türkiye halkına karşı gıda konusunda emperyalist bir komplo yürütülüyordu. Koçtürk basit ve şükran duyulması süt tozu yardımının bile arkasında emperyalist güçlerin çıkarlarının yattığı düşüncesini tüm topluma ulaşacak yöntemlerle dillendiriyordu. Bu Türkiye'de bir ilkti ve dönüm noktasıydı.

Bunun gibi gene ABD'den ithal edilen soya ile Türk halkının sağlığı ile oynandığı savıyla Türkiye'yi uyandırmaya devam etti. Sağlıklı zeytinyağı cenneti olan bir ülkeye yapay soya yağı satılmasının anlamsızlığına vurgu yapıyordu. Bu mücadeleler sonunda soyanın insan sağlığına zararları da gene yıllar sonra kesinkes ortaya çıktı. Soya yağı gündemden düştü.

Bunun gibi Anadolu'da tarımsal üretimin artırılması için aydınlatıcı yazılar yazarken üretimin artırılması için tarımsal alanda kullanılan ilaçlara karşı da (örneğin DDT) savaş açmış, insanları zehirlediği uyarısını yapmıştır. Bugünkü GDO'lu besinler, hormonlu besinler ile yapılması gereken mücadele için tarım ve beslenme konularıyla ilgili bir profe-

sör ortaya çıkmamaktadır. Koçtürk Hoca bugün yaşasaydı neler anlatmazdı ki, demek geliyor içimden...

Bir başka mücadelesi de Türk halkının çok az et yediği konusundaydı. Koçtürk Hoca Genel-İş Sendikasında yaptığı ve benim de yardımcılığını yaptığım bir et araştırmasıyla dikkatleri Türk halkının çok az et yemesi, daha çok tahılla beslendiği gerçeğine ilk dikkat çeken bilimci olmuştur.

Hocam anlatıyordu: "Ben küçükken köyde su birikintisi

Osman Nuri Koçtürk

<http://www.google.com/imgres?imgurl=http://www.gidahareketi.org>

inde oturan bir camızın koşarak gelip sırtına basarak suyun karşı tarafında geçiyordum. Siz oturan bir aslanın sırtına basıp karşı tarafa geçebilir misiniz? Anında pençesini atar, kapar ve parçalar!" Bu anekdotla et yiyenlerin çevik, tahılla beslenen hayvanların ağırkanlı ve yavaş olduklarını anlatmak istiyordu. Böyle öyküleri çoktu. Et yiyenin zeki, tahıl yiyenin aptal olacağını söylüyordu. Çocuklarınıza yeterince süt içirin, yumurta yedin, zekaları gelişsin diye çırpınıyordu. Anadolu'da bir eğitimde genç yaşına karşın kamburu çıkmış, algısı zayıf, yanakları ve alt dudağı sarkmış, bir gözü kaymış, bir gözü yarı kapalı, yağlı ve yusuvarlak bir şişmanlığa sahip genç irisi yoksul birinin en ön sırada dinlerken, konunun değişmesinden 5-10 dakika sonra "Ne yani biz hergün makarna yiyok, aptal mıyız yani?" diye tepki verdiğini tüylerim diken diken dinlemiştim.

O tarihlerde hele beslenme gibi konularda çeşitli yayınlar çıkartmak cesaret işiydi. Hocamın kitapları alınıyor ve okunuyordu. Zamanın önemli yayınevleri kitaplarını basmak için sıraya giriyordu. Çok üretkendi. Kitaplarından herbiri beslenme ve besin endüstrisi üzerine yapılmış çalışmalardı. Okunur kitaplardı. 1970 yılında ilk baskısı yapılan "Açlık Korkusu" en çarpıcı ve yaygın okunan kitaplarından biriydi sanırım. Piyasada yayınlanan kitaplarının yanısıra sendikalar ve işçiler için de aynı konularda ince kitaplar yazıyor, bu kitaplar işçiler tarafından okunması için sendikalar tarafından yayınlanıyordu. Örneğin "İşçiler, Sendikalar ve Beslenme" adlı kitabını Genel-İş ve Ges-İş birlikte

* Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü Öğretim Üyesi

basmışlardı (1967). "Türk Halkının Beslenme Sorunu" adlı ince bir kitabı Türkiye Öğretmenler Sendikası tarafından eğitim el kitabı olarak yayınlanmıştı (1969). Bu kitaplarıyla zamanın sol ve sağ taraflarda birbirleriyle mücadele eden gençlere ve gruplara Türkiye için, Türk halkının sağlığı için mücadele vermelerini, dikkatlerini beslenme ve besin sorununa vermelerini mesajlıyordu. Sağ kanattaki gençlerin gıda emperyalizmi konusunda bilinçlenmelerine çabalar-ken, sol kanadın da ideolojik savaşımını Türk halkının, Anadolu halkının beslenme ile başlayan sorununa ilgi duymalarına çaba harcıyordu. Örneğin "Yeni Sömürgecilik Açısından Gıda Emperyalizmi" adlı kitabı (1966) diğer tüm kitapları gibi içinden halk sevgisi fışkıran, bu toprağın insanını savunan ve dış baskı ve sömürge girişimlerine karşı halkı uyandırmaya çalışan kitaplarından biriydi.

Koçtürk'ü yakından tanımak sürekli aydınlanmaktı. Kendisini tanıdıktan sonra geçmişle daha çok ilgilenme merakım arttı. Halkı uyandırmak ve yazmak için ordudan ayrılmıştı. Çeşitli kamu kurumlarında çalışırken yaptığı bilimsel, açık mücadelesinden rahatsız olan hükümetlerce kamu görevlerinden alınmıştı. Ama onun yazma hızı gide- rek arttı ve 60'ın üzerinde kitabı, binlerce makalesi, sayısız konferans ve radyo konuşması ile toplumda zamanında çok önemli bir yer yaptı. Akademik dürüstlüğü bu durum- da Ankara Üniversitesinde uzman kadrosuna alınmasında etkili oldu. Ama derse girmesi istenmiyordu. Ve bilimsel aşamasını da profesörlükle tamamlayamadı. Bugün bir tek kitabı olmadan profesör olunan bir ülkede 60'ın üzerinde kitapla profesör olamaması acı bir gerçektir. Baş ve boyun eğmedi. Yazdı, mutlu oldu. Kimseden özel bir statü iste- medi.

Anıları arasında anlattığı bir hoş anekdot da şuydu. Siyasetçilerin ve gazetelerin dilinde üç Osman vardı. Tırt Osman (Osman Bölükbaşı), Asfalt Osman (Osman Kibar) ve Tarhana Osman (Osman Nuri Koçtürk). Bunu anlatırdı ama ne bu espiye üzüldüğü, ne gereksiz bir gurur konusu yaptığı görülürdü. Kendisine yapılan takımları olağan dü- zeyde karşılayacak keredede kendisiyle barışık bir insandı. Tarhana Osman'ı tüm Türkiye tanıyordu. Tarhana Osman lakabı et yiyemeyen yoksullara en besleyici ve ucuz besin olarak tarhana çorbası içmelerini önermesi üzerine veril- mişti. Tarhana besleyiciydi. (Ek bilgi: Tırt Osman zamanın meşhur siyasetçisi Osman Bölükbaşı'ya TRT Genel Mü- dürü ile çok uğraşması ve TRT'yi Tırt diye alaya alması üzerine, Asfalt Osman da zamanın İzmir Belediye Başkanı Osman Kibar'a İzmir'in her tarafına asfalt dökmesiyle meş- hur olması üzerine takılmıştı.)

Makam için, yükselmek için yaşamı boyunca ne parti başkanlarına, ne üniversite rektörlerine, ne bakanlara, genel müdürlere müdana etmiştir. Çetin Altan'ın meşhur sınıflandırmasıyla önemli insan değil değerli insan olma yolunda yürümüştür. Ülkeye iki çocuk ve binlerce sayfa yazı üretmiş ve bırakmıştır. Ordudan kendi isteğiyle ayrılması, daha sonra beslenme mücadelesi nedeniyle ka- mudan uzaklaştırılması, üniversitede ders verdirilmeme- si, milletvekili yapılmaması gibi yalnızlaştırılma uğraşları içinde binlerce insana ulaşmış kendisini ve düşüncelerini anlatmasıyla Türk bilim ve siyaset tarihinde yer edinmiştir. Üstüne üstlük 12 Eylül döneminde sendikalarda çalıştığı için kısa süre de olsa 62 yaşında cezaevine alınması ve orada yıpratılması haketmediği bir davranış idi. Sanıyorum o yaşında içine sindiremediği bu cezaevi olayının etkisiyle kırılgan ve küskün şekilde evine kapanma sürecine girmiştir. Ancak yazmayı sürdürmüştür. Anlaşılmadığını düşünmeye başlamıştı. Ancak onun o zamanki toplum üzerinde yaptığı aydınlatıcı gücün bugüne uzanan birkaç kuşağı olumlu et- kilediğini düşünüyorum.

Türkiye'yi beslenme konusunda uyaran ilk Cumhuriyet kuşağındandır. Beslenme politikalarını, çevre sorunlarını, biyopolitikayı halkın gündemine sokmayı başarmış, bu ağır

Osman Nuri Koçtürk vefatından kısa bir süre önce

anlaşılan konuları güncelleştirmiş, uzun bir dönem güncel popüler bir kişilik olarak gözlerde ve dillerde yer edinmiş- tir. Bugün çok sayıda profesöre örnek olacak bir bilimsel dürüstlük ve üretkenlik içindeydi. Bilimsel doğrularından şaşmadan halkı savunmaktan bir an bile geri kalmamış- tır. Yurdunu, ülkesini, insanı seven ve kendisini bu ülküye adanmış bir kişilikti.

Üretken, insan canlısı Koçtürk Hocam 1918 doğumlu olduğuna göre ve 1978 ve ertesi yıllarda beraber olduğu- muza göre birlikte olduğumuz yıllarda 60 yaşındaydı. 1994 yılında 76 yaşında ziyaret ettiğim evlerinde öldü. Dinç ve enerjikti. Erken rahmetli olmasını fazla kılolarına bağlamak geçiyor içimden. Tek başına dimdik mücadelesini sürdüren bir düşünce silahşörüydü.

1. Koryucu güvenli gözünü, yüz siperliği baret takılacak, (manşonlu) kulak koryucusu kullanıla- cak, çelik tabanlı ışık geçirmez ayakkabı giyecek, 2. İş elbisesi bol, sarık olmayacak, kıran kıvılcımlar- dan etkilenmeyecek malzemeden olacak, 3. Yalnızca malzemeyi tutarken veya testereyi değış- tirirken eldiven giyecek, 4. Testere dönerken keskinlikte eldiven giyilemeyecek. 5. Makinanın kesme kapasitesini aşan durumlarda kesmeye çalışılmayacak, 6. Fazla bastırıp testereyi durdurmaya çalışıp makina zordanmayacak (testere kırılabilir), 7. Kesilecek malzeme iyi sıkılacak, 8. Kesilecek malzemenin düşmemesi için daima ma- kinanın iki tarafında da destek sehpaları (konve- yör) kullanılacak, 9. Kesilecek malzemeye uygun testere kullanılacak, 10. Makinanın etrafındaki zemin temiz tutulacak, taş, hurda malzeme, yağ, soğutma sıvısından uzak tut- lacak, 11. Bakım, servis veya testere değıştirmeden önce elektrik kesilecek, 12. Çalışma alanında ve atölye içinde sigara içilme- ycek, 13. "İş ekipmanlarının güvenli kullanımı" ve "Kişisel koryucu donanım kullanımı", "fiziksel risk etmen- ler" vb. konularda iş sağlığı ve güvenliği eğitimi verilecek, 14. Periyodik sağlık muayenesinde kulak odiyogramı, akciğer fonksiyon testine grafisi çekilecektir.

> Sayfa 23'ün yanıtı

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

İKİ YIL ÖNCE UYARILMIŞTIK

DÜN

ATKISI TAKILDI BOĞULDU

Hong Kong'da arkadaşlarıyla go-kart yarışı yapan 15 yaşındaki İngiliz Amy Rose atkısı, kullandığı aracın motoruna takılınca feci şekilde can verdi

Motora sıkıştı

■ Hong Kong'da okul arkadaşlarıyla birlikte eğlenmek için bir go-kart pistine giden 15 yaşındaki İngiliz öğrenci Amy Rose Coxall, dehşet verici bir kaza geçiren ve yaşamını yitirdi. Diamond Coast Pisti'nde go-kart yapan Amy, arkadaşlarıyla yarışa başladı. Ancak 15 dakika sonra ariden yoldan çıkarak çimlik alanda durdu. Görevliler, aracı tekzer piste sokmak için çittiginde, Amy'i bilincini yitirmiş bir halde buldu. Genç kızın mavi atkısı aracın açıkta duran motoruna takılmış ve Amy'i boğmuştu.

2007 yılında yine Hong Kong'un kraliçesi Macau'da bir üniversite öğrencisi eşarlı go-kart motoruna sıkışarak yaralanmış, 20 yaşındaki genç kızın beyinde kalıcı hasar meydana gelmişti.

140 km hız yapıyor

■ Bilincini yitirmiş halde hastaneye kaldırılan Amy, tüm müdahalelere rağmen 45 dakika sonra yaşamını yitirdi. Doktorlar, ölümün boğulma nedeniyle gerçekleştiğini açıkladı. Hong Kong polisi de atkının aracın motoruna sıkıştığını ve olayla ilgili soruşturma açıldığını ifade etti. Pistteki go-kartlar saatte 140 kilometre hız yapabiliyor ve yaş küçük olanlar mutlaka bir büyükün izniyle piste çıkabiliyor. Uzun saçlı sürücülerden ise saçlarını sıkı bir şekilde toplamaları isteniyor. ■ OİS HABERLER

VATAN
(20 Şubat 2010 Cumartesi)

BUGÜN

Go-Kart Pistindeki Feci Kazada Hayatını Kaybetti

Sakarya'nın Adapazarı ilçesinde, go-kart pistinde kaza yapan üniversite öğrencisi Tuğba Erdoğan, feci şekilde öldü. Pistte yarışan Erdoğan'ın aracı, lastik bariyerlere çarptı. Kazada, aracın emniyet kemeri, Erdoğan'ın başını kopardı. (8 Mart 2013)

(Resim, <http://www.ihb.com.tr/go-kart-faciasina-6-yil-hapis-istemi-266877-haber> adresinden alınmıştır).

ELEKTRİKTE İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ : KAÇAK AKIM RÖLELERİ

Recep GÜNER*

Ulusal mevzuatımıza baktığımızda iş kazası 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunun 13. maddesinde ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununu madde 3'te kavramsal olarak yer almaktadır. İş kazasının ulusal ve uluslararası yapılan tanımlarında ortak noktasının çalışanların ruh ve beden sağlığına özne uğratan veya ölüme sebebiyet veren bir olay olduğu görülmektedir.

SGK istatistikleri incelendiğinde ülkemizdeki iş kazalarının öncelikli faktörlerinin arasında elektrik teması geldiği görülmektedir. 2011 yılı SGK istatistiklerine göre 465 "elektrik akımından ileri gelen" iş kazası olmuştur. SGK sadece iş göremezlik ve ölümlerle sonuçlanan kazaları kapsama almasından ve yine birçok kazanın SGK verilerine girmemesinden dolayı elektrikten kaynaklanan kazalar bu rakamın çok üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.

Elektrik Akımı ve İnsan Vücuduna Etkileri

Benjamin Franklin'in yıldırımlar üzerinde yaptığı çalışma ile keşfedilen elektrik; aslında yaşamın mikro ve makro ölçülerinde daha önceden de var olmaktadır. Franklin'in bu deneyi var olan elektriğin modern hayatın vazgeçilmez bir parçası olması yolunda atılan ilk adımı olmuştur. Elektriğin modern hayatın vazgeçilmezliği olurken bazı tehlikeleri de yanında getirmiştir. Özellikle elektrik akımı ile temas ağır yaralanmalara hatta ölüme dahi sebep olmaktadır. Elektrik akımının vücuttan geçmesi öncelikle sinir sistemine hasar vermesinin yanında kalp ritminin bozulmasına hatta durmasına bile sebep olmaktadır. Elektrik akımının vücuda temas ettiği yerlerde, girdiği ve çıktığı noktalarda ciltte ve derin dokularda yanıklar oluşturur. Ciltteki yanık yaralarının küçük olmasına karşın derin dokularda şiddetli hasar olabilir. Elektriğin vücuda girdiği ve çıktığı noktalarda her zaman birer yara vardır. Giriş yarası oldukça küçük olabilir ama çıkış yarası geniş ve derin olabilir.

Elektrik akımının oluşturacağı hasar;

- * Maruz kalınan gerilimin büyük veya küçük voltaj olmasına
- * Vücut direncine
- * Ortam şartlarına
- * Elektrik akımının kaynağı ile geçen temas süresi
- * Akımın vücutta izlediği yola bağlıdır.

Elektrik akımının insan vücudu üzerine etkisi incelendiğinde bir kısmının direkt bir kısmının ise dolaylı bir şekilde olduğu görülmektedir. Elektrik akımı ile meydana gelen kazalar, etki bakımından üç ana gruba ayrılabilir: ⁽¹⁾

- Elektrik akımının doğrudan doğruya sinirler, adaleler ve kalbin çalışması üzerine etkisi
- Elektrik akımının sebep olduğu ısınmanın yaptığı zararlar, mesela arkın sebep olduğu yanmalar.
- İnsan için zararlı olmayan çok küçük akımlarda, korku sebebi ile mesela düşme, çarpma vb. gibi mekanik zararlar.

Bu etkiler incelendiğinde en büyük zararın sinir ve adaleler üzerinde ki direkt etkisi olduğu söylenebilir. ⁽²⁾

Vücuda Gösterdiği Etki	Akım Aralığı	
	Kadın	Erkek
Hissetme sınırı: Gıdıklanma hissi oluşur.	0.25mA-0.5mA	0.5mA-1mA
Uyuşma Hissi: Temas eden yerde rahatsızlık duygusu oluşur.	1mA-2mA	
Son Bırakabilme Noktası: Elde, kolda kramplar oluşur, tansiyon yükselir.	9mA	15mA
Çırpınım Seviyesi: Kalpte fibrilasyon meydana gelir, bilinç kaybı oluşabilir.	500mA altında 0.2 sn veya 75mA altında 0.5sn	
Bilinç Kaybı: Kas kontrolü kaybedilir, kas kasmaları akım kesilene kadar devam eder, akciğer şişer.	3A-8A	

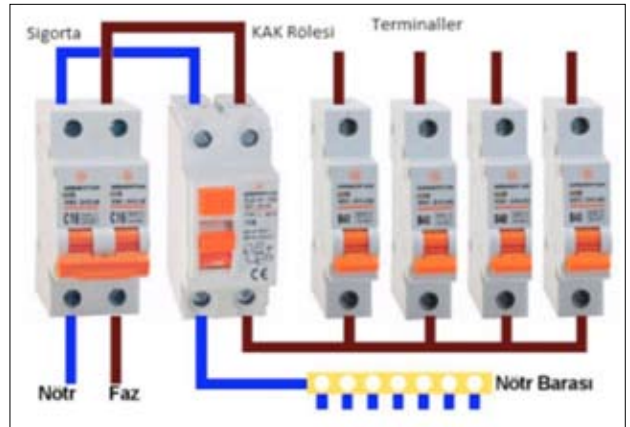
Tablo 1: Elektrik Akımının İnsan Üzerine Etkisi

(<http://ecmweb.com/> (Electrical, Construction & Maintenance Magazine))

Elektrik akımının etkisi ortamın nemlilik derecesine, kazalının elektrik akımına yakalandığı vücut pozisyonuna hatta yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi cinsiyete göre de değişmektedir. Akımın insan vücudundaki etki süresinin önemi büyüktür. "Kalp üzerinden 0,3 saniyeden daha uzun süre 80 mA mertebesinde bir akım geçerse kalp kaslarının kasılması ve tehlikeli fibrilasyon başlar ve olay çoğu zaman ölümlerle sonuçlanır. Kalbin normal çalışma periyodu 750 ms'dir. Eğer akımın kalp üzerindeki etki süresi 200 ms mertebesinde ise bunun zararı yoktur. Özellikle 750 ms'den daha uzun süre etki eden akımlar tehlikelidir". ⁽³⁾

Kaçak Akım Rölesi (K.A. Rölesi)

Normal işletme yolunun içinde dönmesi gereken akımın bulunmaması gereken iletken kısımlara çeşitli nedenlerle geçmesi suretiye kaçak akım oluşur. Kaçak akım (K.A.) rölesi devamlı olarak fazdaki akımı nötrdeki akımla kıyaslar. İkisi arasındaki fark (kaçak akım) toprağa akar, sağlıklı bir devrede izolasyondan ve kayıplardan dolayı her zaman azda olsa bir miktar kaçak akım mevcuttur. K.A. rö-

Resim 1: K.A. Rölesinin Bağlantı Şekli

* İş Müfettişi, Elektrik ve Elektronik Mühendisi

lesi faz ve nötr arasındaki farkın daha önceden belirlenen seviyeye geldiğinde devreyi kesmeye yarar.⁽⁴⁾

K.A. rölesi sistemde bağlandığı terminalin giren ve çıkan akım değerlerini ölçer. Resimde de (Resim:1) görüldüğü gibi terminaler ve sigorta arasında set edilen değerin üzerinde bir kaçak akım varsa devreyi keserek herhangi bir can ve mal kaybının önüne geçer.

K.A. Rölesi Çalışma İlkesi

K.A. rölesi temelde basit bir çalışma mantığına sahiptir. K.A. rölesi içerisinde toroidal ölçüm transformatörü bulunmaktadır. Bu transformatör özellik olarak içerisinde geçen akımın toplamında bir dengesizlik veya bir eşitlik olduğu vakit, bu dengesizliğin oranında bir akım endükle. K.A. rölesi temel olarak toroidal transformatörün bu özelliğinin üzerine kurulmuştur. Sistemde kaçak akım oluşması durumunda faz ve nötr üzerindeki akımda bir fark oluşur. Bu durum toroidal transformatör üzerinde bir manyetik akı oluşturur ve sargı üzerinde akım indüklenir. Oluşan bu akım kumanda devresinin elektromanyetik bobinini harekete geçirir. Böylece cihazın kapalı konumda bulunan ana kontaktarı açık konuma geçerek faz ve nötr iletkenleri ile şebekeyi birbirinden ayırır.⁽⁵⁾

K.A. Rölesinin Mevzuattaki Yeri

Yerel mevzuatımıza baktığımızda elektrikle ilgili birçok dolaylı veya doğrudan madde bulunmaktadır. K.A. röle ilgili maddelerin genellikle Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının mevzuatında bulunmaktadır. Elektrik İç Tesisat Yönetmeliği'nin 18. Maddesinde elektrik ana dağıtım noktalarına yangından korumaya yönelik K.A. rölesinin (300mA anma kaçak akım değerine sahip K.A. rölesi) kullanılması, tali dağıtım noktalarına ise hayat korumaya yönelik K.A. rölesinin (30mA anma kaçak akım değerine sahip K.A. rölesi) düzeneği ile birlikte termik manyetik şalter veya otomatik sigorta (ayrı ayrı veya birlikte) konulması ve tüm koruma düzenleri arasında seçicilik sağlanması yer almaktadır. K.A. rölesinin kullanımında dikkat edilecek hususlar ve nasıl kullanılacağı Elektrik Tesislerinde Topraklamalar Yönetmeliğinde söz edilmektedir. İşçi sağlığı ve iş güvenliği tüzüğü'nün 315. maddesinde kaçakların belli seviyenin üstüne çıkmasını engelleyen K.A. rölesi aynı şekilde topraklı cihazlarda topraklamada bir sıkıntı yaşandığında devreyi kesen kontaktörün bulunması uygun bulunmuştur. Çeşitli mevzuatlarda elektrikten kaynaklanan iş kazası ve yangınların engellenmesi için birçok hüküm mevcuttur. K.A. röleleri elektrikten kaynaklanan iş kazaları ve yangınların engellenmesinde önemli rol oynaması hasebiyle bu hükümlerle dolaylı yoldan olsa da ilişkilendirilebilir.

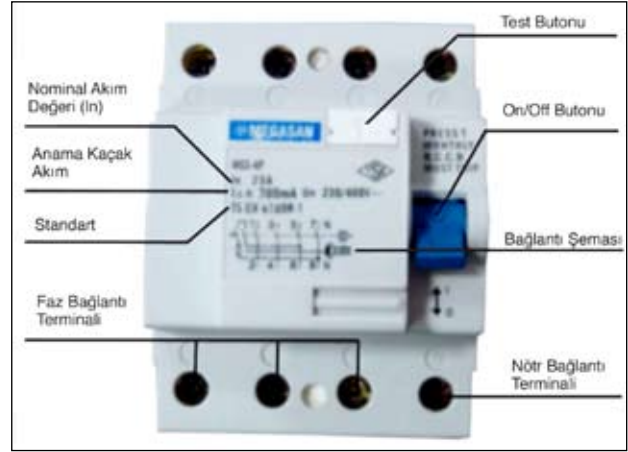
K.A. Rölesi Bağlantı Yapısı ve Etiket Değerleri

Nominal akım Değeri (In): K.A. rölesinin kullanılabileceği işletme akımını ifade eder. Kaçak akım koruma röleleri herhangi bir termik veya manyetik koruma yapma özelliği yoktur. Sistemde herhangi bir kaçak akım olduğunda devreyi keserler. K.A. rölesi seçilirken kendinden önceki devrenin işletme akımı göz önünde bulundurulur.⁽⁶⁾

On/off Butonu: K.A. rölesinin devreye alınması ve devreden çıkarılması işleminde kullanılır.

Bağlantı Şeması: K.A. rölesinin sisteme bağlanma şeklini gösterir.

Anma Kaçak Akımı: K.A. röleleri iki ana amaca hizmet etmektedir. Bunlar insan hayatını koruma ve kaçak akım kaynaklı olabilecek yangınları engelleme olarak sıralanabilir. Standart IEC 60479-1'e göre kaçak akımın 30mA değeri, insan sağlığı açısından sınır değeri olarak kabul edilir. K.A. röleleri 30mA (sınır değeri) ve üstündeki değerlerde devrenin enerjisini ani olarak keserek güvenli bir

Resim 2: K.A. Rölesi Bağlantı ve Etiket Değerleri

koruma sağlar.⁽⁷⁾ Kaçak akım 300mA değerini geçtiğinde ısınmadan kaynaklanan yangın tehlikesi söz konusu olur. K.A. röleleri seçilirken insan hayatı için 30 mA; yangın tehlikesi içinde 300mA'lık anma kaçak akım değerine sahip K.A. röleleri tercih edilmelidir.

Standart: K.A. rölesinin üretildiği standardı gösterir. Ulusal ve uluslararası birçok standart bulunmaktadır. Belli başlı standartlar; TS EN 61008-1, TS EN 61008-2-1, EN 61008-1, EN 61008-2-1 IEC 61008-1, IEC 61008-2-1. K.A. rölesi seçilirken uygun standarda olmamasına ve CE işaretinin bulunmasına dikkat edilmelidir.

Test Butonu: K.A. rölesi sisteme bağlandıktan sonra çalışıp çalışmadığını kontrol etmek amacıyla üzerindeki test butonu kullanılmalıdır. Bunun dışında sisteme ve şaltlere zarar verebilecek; çıkışları kısa devre etmek gibi yöntemler kesinlikle kullanılmamalıdır.⁽⁸⁾

Nötr Bağlantı Terminali: N nötrü ifade eder, K.A. rölesinin genel prensibi faz ve nötrün arasındaki dengesizliği algılaması üzerine kurulu olduğundan dolayı K.A. rölesi faz ve nötr arasında monte edilir.

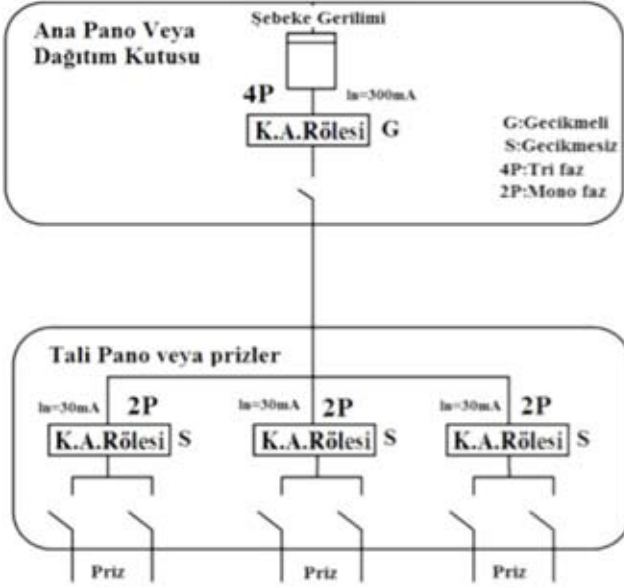
Faz Bağlantı Terminali: Kullanılan sistemin monofaz veya trifaz olmasına göre terminal sayısı değişir. Monofaz sistemlerde bir terminal bulunurken trifaz sistemlerde üç terminal bulunmaktadır. Bir diğer değişle monofaz ve trifaz olması K.A. rölesinin kutup sayısını değiştirir. Monofaz sistemlerde 2 kutuplu (2P) trifaz sistemlerde 4 kutuplu (4P) K.A. röleleri kullanılır. Üst kısımda verilen örnek şemadaki K.A. rölesi 4 kutuplu bir trifaz K.A. rölesidir.

K.A. Rölesinin Kullanımında

Dikkat Edilecek Hususlar ve Yapılan Hatalar

Piyasada bulunan bazı K.A. rölelerinin anma kaçak akım değeri üzerinde bulunan tuşlardan 30mA'den 300mA'e kadar değiştirilebilmektedir. Bu tür K.A. röleleri işverene maddi olarak daha uygun gelmektedir ama iş güvenliği açısından bir risk oluşturmaktadır. İşveren işçilerin keyfi olarak bu tür K.A. rölesinin anma kaçak akım değerinin değiştirilmesini engelleyecek tedbirler almalıdır. Yargıtay kararı çok açıktır "**tedbir kişinin kendi dikkatine ve inisiyatifine bırakılmaz**".⁽⁹⁾

Genel olarak K.A. rölesindeki yanlış uygulamalar topraklamanın düzgün yapılmamasından kaynaklandığı gözlenmektedir. "Piyasada çokça kullanılan sıfırlama; nötr ve toprak ucun birleştirilmesi, kaçak akımın yükün gövdesinde kalmaması sebep olur. Daha sonra yükün toprağa değen kısmından dolayı K.A. rölesi sürekli devreyi keser".⁽¹⁰⁾ Cihazdan sonra; tesisata nötr iletkeni ve koruma iletkeni ayrı ayrı olmalıdır. Topraklama korumalı cihazların topraklaması, nötr iletkeni ile değil, sadece koruma iletkeni ile yapılmalıdır.

Resim 3: İdeal Bir KAK Rölesi Uygulaması

K.A. Röleleri anma kaçak akımının önceden belirlenmiş seviyeye geldiğinde hemen devreyi kesen ve gecikmeli kesen olarak 2 çeşit tipte üretilir. Gecikmesiz tip kaçak akım koruma şalterleri herhangi bir hata durumunda gecikmesiz olarak anma kaçak akım seviyelerinde 300 ms' den daha kısa bir sürede ani olarak açma yaparlar. Bazı uygulamalarda sistemde 300 mA' in üzerinde oluşan hata akımlarında tali dağıtım kutusundaki 30 mA' lik kaçak akımdan daha önce ana dağıtım kutusundaki çıkışındaki 300 mA' lik K.A. rölesi devreyi keserek tüm sistemi enerjisiz bırakabilmektedir. Bu yüzden ana dağıtım kutusu çıkışında kullanılacak K.A. rölesi gecikmeli tip olması daha uygundur. ⁽¹¹⁾

Uygulamalarda yangından koruma K.A. rölesi (300mA K.A. rölesi) işletmeye dışarıdan gelen 3 faz şebeke ge-

riliminde sigortadan sonra bağlanmalıdır. Şebeke 3 faza ayrıldıktan sonra, her faz kullanılacak ekipmana ve bağlanılacak sisteme göre dengeli bir şekilde gruplandırılır. Her ekipman veya sistem kendi içinde işletmeden dolayı bir miktar kaçak akıma sebep olur. Fazlar gruplandırırken mevcut işletmeden kaynaklanan kaçaklarda göz önünde bulundurulmalıdır. Çıkışlara bağlanılacak ekipmana göre bazen bir çıkışa tek K.A. rölesi bağlanırken bazen de 3, 4 çıkışa beraber tek K.A. rölesi bağlanabilir. Çok fazla çıkışın tek K.A. rölesine bağlanmasının maliyeti azalttığı bir gerçektir ama hata tespitini zorlaştırması ve mevcut işletme kaçaklarından dolayı K.A. rölesinin sürekli açma yapması büyük sorundur. İşletmelerde yangından koruma K.A. rölesinden sonra resim 3'de görüldüğü gibi hayat koruma K.A. rölesi kullanılmalıdır. Eğer sistemde kendi işletme kaçak akımı yüksek ekipman varsa; ark kaynağı, kaynak makinesi, yüksek rezistanslı ısıtıcılar vb. bu ekipmanlar mümkün olduğu kadar tek K.A. Rölesi üzerinden beslenmelidirler.

Sonuç

Genellikle iş güvenliğine yapılan yatırımlar işveren tarafından bir külfet ve mevzuattan kaynaklanan bir zorunluluk olarak görülmektedir. Bundan dolayı alınan tedbirler bazen göstermelik olarak yapılmaktadır. İş güvenliğinin ilk adımı olarak işverene ve iş güvenliğinde sorumlu bütün çevrelere iş güvenliğine yapılacak yatırımın aslında bir külfetten ziyade iş kazasından korunmayla can ve mal güvenliği sayesinde elde edilecek yarar gösterilmelidir. Ülkemizde iş kazalarında elektrikle temas önemli bir risk oluşturmaktadır. İşverenler ve iş güvenliğinden sorumlu personelin K.A. rölesi seçimi yaparken öncelikle K.A. rölesinin yapılan işe ve işletmeye uygun özelliklerde olması sağlanmalıdır. Güvenilir markalardan gerekli standartları taşıyan K.A. röleleri temin edilmelidir. K.A. rölesi seçiminde öncelik fiyattan ziyade kalite ve güvenebilirlik olmalıdır.

Dipnotlar

- (1) www.sigmaelektrik.com/tr/images/resim/kaks.pdf - <http://www.sigmaelektrik.com/tr>
- (2) <http://ecmweb.com/> (Electrical, Construction & Maintenance Magazine)
- (3) BAYRAM, Mustafa, İLİSU, İsa, "Elektrik Akımının insan üzerindeki etkisi"
- (4) WHITFIELD, John , Electricians Guide Book to the 17th edition Wiring Regulations, First edition, <http://www.tlc-direct.co.uk/Book/5.1.1.htm>
- (5) http://www.trerk.com/teknik/4/kacak_akim_rolesi/index.html
- (6) <http://www.schneider-electric.com.tr/sites/turkey/tr>
- (7) www.federal.com.tr/.../productss-64-TR%207-kacak_akim_con.pdf
- (8) Yavuz, Hilmi Ahmet, Kaçak akım koruma şalterleri, EMO, Elektrik Mühendisliği, s.24
- (9) Yargıtay 10.HD 17.04.1984 tarih, 2029/2140 Sayılı Kararı
- (10) Vikotech.com, Kaçak Akım Röleleri katalog
- (11) www.sigmaelektrik.com/tr/images/resim/kaks.pdf

Şekil 4: Panoda K.A. Rölesi Uygulaması

Deneyin Koşulları Değişmedi, Ne Yapılmak İsteniyor?

Mümtaz PEKER*

Giriş:

Neden-sonuç ilişkili araştırma tekniği, 20. yüzyılda sosyal bilimlerde de kullanılmaya başlandı. Kullanımın örnekleri nüfusbilimde de verildi. Yapılan çalışmalarda doğurganlığı açıklayan değişkenlerin eşlerin eğitimi, ailenin gelir düzeyi ile kentleşme olduğu görüldü. Ara değişken olarak tanımlanan gebeliği önleyici yöntem bilgisi, buna ulaşım, yöntemleri etkin kullanma biçimi, eğitim-gelir-kentleşme değişkenleri boyutunda doğurganlık davranışını gelişmiş ülkelerde etkili biçimde değiştirdi. Bu toplumlarda artık aileler için amaç: Nitelikli çocuk yetiştirmek, çocuktan haz almaktır.

Gelişmekte olan ülkelerde 1935-1955 döneminde ölüm hızları, geliştirilen tıbbi teknoloji ürünlerinin koruyucu sağlık hizmetleriyle sunumu sonucu birden düşürüldü. Doğurganlık yüksek düzeyini sürdürdüğü için bu ülkeler tarihte görülmeyen biçimde nüfuslanmaya başladı. Eğitimin tüm kitleye ulaştırılamadığı, tarıma dayalı büyümenin egemen olduğu bu toplumlarda, aileler çocuklarından aileye ekonomik katkı yapmalarını, yaşlılıklarında kendilerine bakmalarını bekliyordu. Ailelerin cinsel yaşamda kullandıkları gebeliği önleyici usuller, dinsel öğretilere dayanıyordu.

Bu ülkelerde ana-çocuk sağlığı ile aile planlaması hizmetlerinin birleştirilerek sunulmasının, nüfus artışına karşı ivedi çözüm olabileceğini varsayan kuramsal görüş Batı'da ileri sürüldü. 1960'lı yıllarda hizmetin kapsamı tüm toplumu içerecek biçimde genişletilerek, değişik ülkelerde "Doğum Sonrası Aile Planlaması", "Doğum Hizmetlerine Bağlı Aile Planlaması" gibi geniş programlar uygulamaya konuldu⁽¹⁾. Doğum sonrasını kapsayan uygulamaların uçlarda olan kadınlara sunulması, kadınlar arasında hizmetten yararlanma farkının giderilmesi amacıyla Taylor-Berelson, hizmetin ekonomik düzey açısından farkının azaltılmasını öngören, kırsal alanda yaşayan kadınlara ulaşılmasına önem atfeden programları önerdiler⁽²⁾. Merkez ülke güdümündeki uluslararası örgütlerin öncülüğünde, 1960'lı yıllarda bazı Güney Asya ülkelerinde, dünyanın nüfus laboratuvarı denilen etkin aile planlaması programı uygulaması başlatıldı.

Nüfussal Fırsat Penceresi: Eğitim-Gelir-Kentleşme kaynaklı olmaktan öteye, gebeliği önleyici etkin usullerin yaygın sağlık programları eşliğinde uygulandığı, iktisat yazınında "sya kaplanları" olarak tanımlanan ülkelerde kısa sürede yüksek doğurganlıktan, düşük doğurganlığa geçildi. Süreç içinde çalışma çağı nüfusu bu ülkelerin tarihinde görülmeyen biçimde artmaya başladı⁽³⁾. Ne var ki söz konusu ülkelerde artan nüfusu istihdam edecek sanayi olmadığı için, hem işçilik ücretleri çok düşüktü hem de işsizler havuzunda beklenilenden fazla bir nüfus oluşuyordu⁽⁴⁾. Dünyanın nüfus laboratuvarı olarak adlandırılan bu oluşumu iyi değerlendiren dışsal dinamikler, ucuz işgücünden yararlanmak için yatırımlarını bu ülkelere yönlendirmeye başladılar. Yatırım riskini en aza indirmek için de bu ülke-

lerdeki demokrasiyi güdümlü hale getirdiler. Zaman içinde ucuz işgücü sorununun giderilmesi, çalışma koşullarının insanileştirilmesi gibi demokratik istemlerin gündeme gelebileceği siyasi yapılar oluşturuldu.

Doğurganlığın azalmaya başladığı tarihten, nüfusun kararlı/durulmuş(müstakar) bir yapıya ulaştığı kısa zaman diliminde çalışma çağı nüfustaki artış ile ülke üretimi artışı arasında görülen ilişki merkez ülkenin iktisatçıları tarafından ekonometrik analiz çalışmaları yapılarak incelendi. Bulunan sonuçlara göre, bu ülkelerde artan çalışma çağı nüfusu ile ülke üretim artışı arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konuldu. Nedense "Ülke toplam hâsılasında görülen artışın birey başına nasıl yansıdığı?", "Üretimden elde edilen hâsılanın, toplumun refahını aile düzeyinde nasıl etkilediği?" bu çalışmalarda fazla yer alıyordu.

Merkez ülke sosyal bilimcileri bu çalışmalara dayanarak, gelişmekte olan ülkelerde de benzer bir dönüşüm olacağını düşündüler. Bu toplumlarda doğurganlığın kısa zaman diliminde azalmasına bağlı olarak 0-14 yaş grubunun kararlı konuma geleceği, yaşlı nüfusun henüz oluşmadığı sosyal sistemde, nüfusun kararlı/durulmuş bir yapıya ulaşmaya kadar 15-64 yaş grubunda çalışabilecek nüfus artışı görülebilecekti. Bu ülkelerin nüfus tarihinde bir kez yaşanacak bu olayın, gelişmekte olan ülkeler için "nüfussal fırsat penceresi" olabileceğine ilişkin kuramsal görüşlerini ileri sürdüler. Kurama göre, üretken yaşlardaki nitelikli nüfusun arttığı, doğurganlığın düşük düzeyde kararlı olduğu, nüfusun henüz yaşlanmadığı ülkelerde, eğer artan nitelikli iş gücüne istihdam olanağı sağlanırsa, ekonominin başarımı eskiye göre farklı biçimde artabilirdi.

Türkiye Örneği: Türkiye'de toplam doğurganlık hızının (TDH) en yüksek olduğu 1955-60 dönemi sonrasında, doğurganlık hızının böyle sürmesi halinde hedeflenen kalkınma düzeyinin gerçekleştirilemeyeceği Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda tartışıldı⁽⁵⁾. Öngörülen kalkınma hızının gerçekleşmesi için TDH'nin

düşürülmesi gerektiği ileri sürüldü. Dönemin siyasal iktidarı TDH konusunda bir hedef göstermedi; fakat ailelerin bakabileceği kadar çocuğa sahip olmasını sağlayacak sağlık hizmetinin kamu öncülüğünde ücretsiz sunulması için yasal düzenlemeyi yaptı. Ne var ki uzun yıllar hızlı nüfus artışı geleneği olan bir ülkede siyasal iktidarlar bu geleneğe karşı çıkacak uygulamadan kaçındılar, buraya harcanacak parayı ekonomik yatırımlara yönlendirmeyi tercih ettiler.

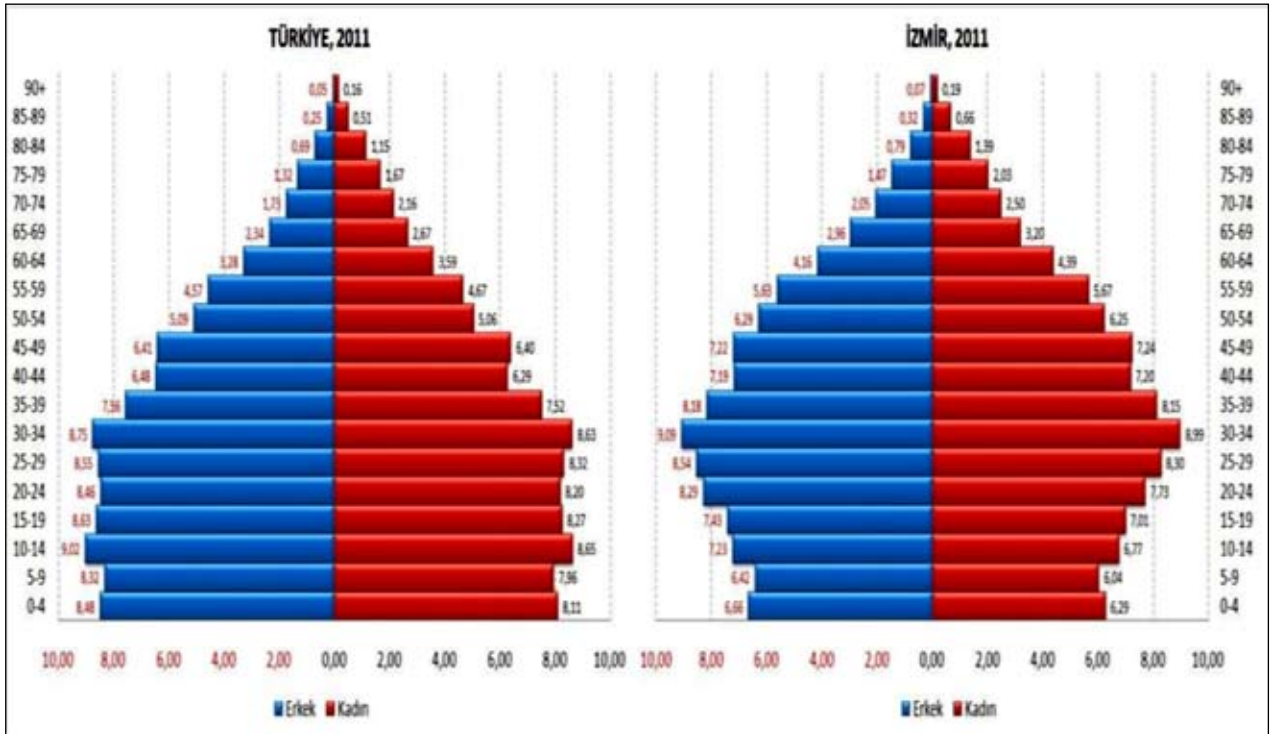
Ülkemizdeki TDH azalışı, Asya Kaplanları olarak tanımlanan ülkelere daha uzun sürede, nedeni yalnızca gebeliği önleyici usul kullanımına bağlı olmaksızın azalmaya başladı. Yapılan araştırmalarda başta kadının eğitimi olmak üzere, göçle kente gelen, kentte tutunmak isteyen ailenin gelir-kentleşme düzeyi de TDH azalışının bir kısmını açıklıyordu. 2000'li yıllarda yapılan nüfus araştırmalarında TDH'nin, bir nüfusun kendini yenileyebileceği düzey olan kadın başına 2,1 çocuk düzeyine geldiği saptandı. Düşük düzeydeki doğum-ölüm hızlarının oluşturduğu bu yeni dengeye göre ülkemiz nüfusunun, 88-95 milyon büyüklükle

www.google.com/imgres?imgurl=http://img.haberler.com/

* Dr., Sosyolog

Grafik 1: Türkiye ile İzmir Nüfusunun Yaş Yapısı (2011)

2035-2040 döneminde durulmuş/kararlı bir yapıya ulaşacağı nüfus öngörü çalışmalarında ortaya konuldu⁽⁶⁾.

Yeni dengede ülkemizin karşılaşılabilecek nüfus sorunları, dünden farklı olacaktır. Doğurganlığın azalmasıyla birlikte 0-14 yaş grubu kararlı bir şekilde nüfus yapısı içinde yerini almaya başladı. Kararlılık günümüzde 30-35 yaş grubuna ulaştı (Grafik 1).

Yapılan değişik çalışmalarda anne-babanın çocuğa attıkları psikolojik değerden ötürü, bu yeni kuşağın yetişmesi için ailelerin çoğunluğu (%80) artık onların eğitimi için kaynak aktarabilecek düzeydeydi. Yeter ki onların hayata tutunabilecekleri, yaşamlarını kendilerinden daha iyi olmasını sağlayacak bir meslekleri olsun. Ailelerin beklentisi, kamunun bu konuda kendileriyle işbirliğine girmesi, çocuklarına iyi bir eğitim verilmesiydi.

Ülkemizde nüfussal fırsatın oluşmaya başladığı yeni nüfus dengesinde çalışma çağı (15-64) nüfusu yıllara göre artıyor; fakat ana-babalarından daha eğitilmiş olmalarına karşın gençler "iş-evlenme-gelecek" konularında yeterli olanağı bulamıyorlardı. Ülkemiz sosyal sistemi üretim örgütlenmesi, eğitim örgütünün yetiştirdiği işgücüne pek sıcak bakmıyor, daha farklı nitelikte insana gereksinim duyuyordu. Ülkemiz geleneksel orta-yüksek öğrenimi nedense, ülkemiz üretim örgütlenmesinin gerisinde kaldığı gibi, kendisini yenileme, bu üretime girdi olarak sunduğu işgücünü istedik konuma getirmede hedef belirlemiyordu. Öte yandan eğitim sistemi özellikle yüksek öğretimde en iyileri, merkez ülke ile çevre ülkelerin istediği gibi onların diliyle yetiştiriyor; fakat bunlara istihdam olanağı ancak merkez çevre ülkelerde olduğu için gençler arasında bu ülkelere göç, gerçekleştirilmesi gereken değer haline geliyordu. En iyi biçimde yetiştirilenler, çalışmak için nedense ülkemizi değil, merkez çevre olan yabancı elleri tercih ediyordu.

2035-2040 döneminden sonra sosyal sistemimizde yüksek oranda kararlı biçimde yer alacak yaşlı nüfusu-muz 1990-2000 döneminde oluşmaya başlamıştı. Şimdiye değin sosyal sistemimizin birçok sorununu çözen aile kurumunun gelecekte bu sorunu da çözeceği beklentisine

girme, sorunları ağırlaştırmaktan başka bir şey getirmiyordu. Toplumun, özellikle de gençlerin her konudaki tutumları, değerleri, davranışları hızla değişiyordu. Gençlerde görülen bu değişime karşın, onların yaşlı aile bireylerine olan davranışlarını, sorumsuzlukla açıklama kolaylığına kaçmak yerine; dönüşen sistemi yeni kurallar bütünü içinde çağdaş kurumlarla kurgulamamız gerekiyor. Dönüşüm, kendi dinamiklerine bırakılıyor, bunun sosyal sisteme getireceği pahanın çok fazla olacağı nedense göz önüne alınmıyor.

Ne yapılmak isteniyor?

Nüfusumuzun bu dönüşümüne paralel olarak merkez ülke güdümündeki uluslararası örgütlerin bizim gibi ülkeler için önerdiği sosyal güvenlik ile sağlıktaki dönüşüm programları toplumda fazla tartışılmadan 2000'li yıllarda yasal hale getirildi. Böylece Cumhuriyet dönemi boyunca insan hakkına dayalı koruyucu sağlık uygulamaları geleneği dışlandı; para öncelikli tedavi hekimliği ön plana çıkarıldı. Kamu sağlığıta, özel kesime kaynak aktarır oldu.

Nüfus öngörülerinde ortaya konulan 2035-2040 dönemi durulmuş/kararlı nüfus yapısında görülecek on milyonu aşacak yaşlı nüfus nedeniyle Başbakan Erdoğan kendi imzaladığı yukarıdaki yasal düzenlemelerin nüfussal dönüşüme dayalı gerekçesini bir tarafa attı, yüksek doğurganlık söylemine sarıldı. Bu hedefin gerekçesini yaşlı toplum olmama biçiminde ortaya koydu. Bunu tarihi bir yıl ile (2071) bütünleştirdi: "Dinamik, genç nüfusla 2071'e ulaşmayı" hedef gösterdi. Bu genç nüfusun yetiştirilmesi için strateji belirlendi: Amaç, dindar kuşak yetiştirmek. Belirlenen stratejiyi gerçekleştirecek taktiklerle yasal düzenlemeler yapıldı. Düşünülmeyen nokta, çocuklarına psikolojik değer atfeden ailelerin (%80) yüksek doğurganlık konusunda gerek modernleşme kuramlarında⁽⁷⁾ belirtildiği gerekse nüfusbilim çalışmaları⁽⁸⁾ gösterildiği gibi geriye dönüşün olmayacağı gerçeğiydi. Deneyin koşulları belliydi. Açıklayıcı değişken olan eğitimle ülkemizde kurgulanan dinsel model içeriğinde başarılabilecek nokta, çocuklarına ekonomik değer atfeden ailelerde yüksek doğurganlığın sürdürülmesi belki

sağlanabilirdi. Bu uygulama toplumda önümüzdeki yıllarda dinsel bağlamda bir kırılma yaratılabileceği gibi, o ailelerde bile “**çocuklarınızı hayırlı yetiştirin**” dinsel söyleminden ötürü geriye tepebileceği gerçeğini de içinde barındırıyordu.

Hedef gösterilen yıla (2071) evli kadınların en az üç doğurmalari halinde büyüklüğü 150 milyonu aşan⁽⁹⁾, niteliği nüfussal fırsat penceresi kuramı için öngörülen biçimde olamayacak nüfusla ulaşan Türk toplumu ne yapabilecektir? Bunun basit örneklerini ülkemizin “Asya Kaplanları” olarak tanımlanan illerinden olan Gaziantep üzerinde 2000 sonrasında yapılan değişik çalışma bulgularıyla kabaca tartışabiliriz. Antep üzerine yapılan çalışmalarda vurgulanan noktalar şöyle özetlenebilir⁽¹⁰⁾:

“Sanayide ara mal üreten kentin, uluslararası rekabet gücünü, nüfusunun %65’ini 30 yaşın altında olan vasıfsız işgücünden oluşması etkilemekte, bu doğrultuda mekânsal eşitsizlik üzerinden yoksulluk yeniden üretilmektedir. Buna karşın hızla büyüyen Asya ülkelerinde çalışanların hem eğitimi artmakta, hem de bu ülkeler ara malı üretimi yanında nihai mal üretimi yaparak uluslararası yarışa katılmaktadır.

Gaziantep ekonomisi, kadının eğitime göre çalışma biçimini farklılaştırıyor. Örneğin ilkokulu bitirmiş/ilkokulu terk eden kadınlar çoğunlukla kayıt dışı ekonomide düzensiz olarak düşük ücretle çalışma olanağı buluyor, alt gelir grubu içinde yer alıyor. Yoksulluğun kadınlaşması, sürdürülmesi gerçekleşiyor. Kadınların eğitimsiz, hünersiz oluşları yanında sahip oldukları çocuk sayılarının fazlalığı (TDH: 3.5) da kayıtlı ekonomideki istihdamları konusunda en büyük engeli oluşturuyor. Buna karşın meslek lisesi, üniversite mezunu kadınların bazıları kısmi hünەرli ya da hünەرli olarak kayıtlı ekonomide iş bulabiliyorlar. Gelir açısından orta ile üst tabaka mensubu olan bu kadınların sahip olduğu çocuk sayısı 1-2 düzeyinde kalıyor. Yenidünya düzenine bağlı küresel ivmeler sonrasında ortaya çıkan, kadın istihdamının giderek artacağı ülkelerle, yeterli eğitimi olmayan, çok çocuk doğuran kadın nüfusu olacak olan Gaziantep nasıl rekabet edebilecektir? Çalışma çağındaki kadınların dörtte üçünün sadece evde yeniden üretim sürecine katıldığı, yaratıcı enerjilerinin üretime yansımadağı bir ilin ne kadar büyüyeceğı, rekabet gücünün ne boyutta olacağı önemli bir sorunsal oluşturur”. Gaziantep böyleyse diğerlerinin hali nasıldır?

Sonuç: Türkiye ölüm hızlarının birden düşürüldüğü dönemden başlamak üzere hızlı bir nüfus artışını Batı ülkeleri ve Asya Kaplanları’ndan farklı yaşadı. Ölüm hızlarında görülen düşüşe göre 1950 nüfusunu (20 947 188) temel aldığımızda, nüfusumuz 25 yıl içinde (1975=40 347 719) Avrupa’ya olan işçi göçünü de dikkate alırsak, ikiye katlandı. Nüfus artış hızının azalması ile birlikte 2012 nüfusumuz yurt dışında çalışanlarla birlikte ikinci kez ikiye katlandı⁽¹¹⁾.

Türkiye’nin ekonomik büyüme açısından gerek kısa (2023) gerekse orta dönem (2071) için hedef gösterilen büyüklüğe ulaşması; doğurganlığın artırılması, niteliksiz “genç-dinamik bir nüfusla” başarılabilecek bir modelle sağlanamaz. Günümüzde 75 milyon insanın sorununu sosyal bilimlerin uğraşı alanları bağlamında oluşturdukları kavramlar açısından çözümleyememiş bir sosyal sistem, 54 yıl içinde 150 milyon olacak ülkenin sorununu hangi kaynaklarla, nasıl çözümleyecektir?

Doğurganlık konusundaki ülke deneyimleri, bağımsız

<http://www.google.com/imgres?imgurl=http://www.tepav.org.tr/upload/pics>

ve ara değişkenlerin etkisinin önemli olduğunu gösteriyor. Türkiye’de ailelerin çoğunluğu (%80) bu değişkenler bağlamında iki çocuğa sahip olmayı benimsiyor, çoğunlukla da bunu gerçekleştiriyor. Başka ülkelerde olmayan fırsat ülkemiz aile yapısında görülüyor. 1968-73 döneminde yapılan çalışmalarda anneler özellikle kız çocuklarının, okuyabildikleri kadar okumalarını istiyorlardı; fakat ailelerin kaynakları sınırlıydı⁽¹²⁾.

Günümüzde anneler yine çocuklarını cinsiyet farkı gözetmeksizin okutmak istiyor. Günümüzde buna kaynak ayırayabilecek güçlerinin varlığını belirtiyorlar. Çocuklarının eğitimleri konusunda zorlanırlarsa, mali piyasalardan kısa dönem için borçlanabileceklerini de açıklıyorlar. Aile yapımızın gerek

doğurganlık gerekse çocuklarına kaynak aktarma konusundaki tutumunu, davranışını çok iyi değerlendirerek; gençleri yarınlarda yaşama tutunabilecekleri, sorunlarını özgür akıllarıyla çözümleyebilecekleri, üretici rollerini se-verek yerine getirecek mesleklerini öğrenebilecekleri eğitmeden geçirmeliyiz.

Değişen dünya koşullarında gençler üretici rollerini kendileri, aileleri ve ülkemiz için en iyi biçimde yerine getirdiklerinde; ne zaman, nerede, kiminle evleneceklerine, kaç çocuk sahibi olacaklarına kendileri özgür iradeleriyle çok rahat karar verebileceklerdir. Gençler bu konuda kim-senin parmak sallayarak, ebeveyn edasıyla kendilerine sahip olacakları çocuk sayısı konusunda emir vermesini de hoş karşılamıyorlar. Gençlerin kararları çok açık: İki çocuk istiyorlar⁽¹³⁾. İstekleri: İş, aş, evlenme konusundaki sorunlarına sosyal sistem tarafından çözüm üretilmesi, umut kültürü bağlamında bu ülkede yaşamlarını sürdürecek koşulların yaratılması. Beklentileri, geleceklerini görebilmek.

Dipnotlar

(1) Howard C. Taylor : “Introductory Remarks”, **Maternal and Child Health Family Planning Program** içinde, Technical Workshop Proceedings 31 October-2 November 1972, The Population Council, s. 22-26, New York City, 1980.

(2) E. C. Taylor and Berelson, Bernad: “Comprehensive Family Planning Based on Maternal/Child Health Services: A Feasibility Study of a World Program” **Studies in Family Planning** 2 içinde, No: 2, s.22-46, 1971.

(3) Praney Gupta: **The Crowded Earth, People and the Politics of Population**, s. 106-131, London, 1984.

(4) Ronald Freedman, ve John Takeshita, “ Studies of Fertility and Family Limitation in Taiwan” **Public Health and Population Change** (Editörler: Min-del C. Sheps ve Jeanne C. Ridley), s:174-197, The University of Pittsburgh, 1965.

(5) Simon Kuznets, “ Economic Aspects of Fertility Trends In The Less Developed Countries”, **Fertility and Family Planning** (Editörler: S.J. Behrman, L. Corsa, R. Freedman) içinde, s:157-179, Michigan, 1969.

(6) Devlet Planlama Teşkilatı: **Kalkınma Planı, Birinci Beş Yıl**, “Nüfus Meselesi”, s. 73-84, Ankara, 1963.

(7) Öngörü çalışmaları, Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü, Devlet Planlama Teşkilatı, Türkiye İstatistik Kurumu uzmanlarıınca yapıldı. Çalışma sonuçlarındaki farklılık doğum, ölüm, göç varsayımlarından kaynaklandı.

(8) Emre Kongar: **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeğı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1981.

(9) D.V. Glass ve Roger Revelle (Editör): **Population and Social Change**, Edward Arnold, London, 1972.

(10) Evli kadınların üç çocuk doğurmaları halinde nüfus artış hızımız(r=1,3) oluyor. Bulunan nüfus artış hızından nüfusun ikiye katlanma süresi ise (70/r eşitliğinden) 54 yıl çıkıyor. 2012 yılında 75.6 milyon olan nüfusumuz 2066 yılında 151.2 milyon.

(11) Mehmet Nuri Gültekin (derleyen): “ **Ta Ezelden Taşkındır**” Antep” içindeki değişik yazılardan alıntlandı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

(12) Adrese dayalı kayıt sisteminde halen yaşayan TC kimlikli tanımlanmış insan sayısı 80 milyon dolayında. Bu nüfusun 75.6 milyonu yurt içinde diğerleri yurttan olarak yurt dışında yaşamını sürdürmektedir.

(13) Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü: Türkiye Aile Yapısı Araştırması (1968), Türkiye Nüfus Yapısı ve Sorunları Araştırması (1973) , Ankara.

(14) Nüfusbilim Derneğı ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu: **2007 Türkiye Gençlerde Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Araştırması**, s.109-118 Ankara, 2007.

AZ ZAMANDA ÇOK İŞLER YAPTI - 3

DEVRİMCİ BİR AYDIN MUSTAFA NECATİ

Mümtaz PEKER*

"Bu memleket bizim, bu toprak ve deniz bizim"

Mustafa Necati, "Mütareke" 1919, İzmir

Strateji ve taktik askeri deyimler. Mustafa Kemal bu yönden değerlendirildiğinde hedefini ortaya koyabilen(strateji), bu hedefe ulaşabilmek için ne gibi taktikler uygulamasını bilen, gerçek bir mareşal olduğu görülmektedir. O, hedefe ulaşmak için nasıl atılım yapacağını, nerede duracağını, tekrar ne zaman hareket edeceğini bilen askeri bir dehadır. Mustafa Kemal sivil hayatta da hedef koyarken, bu hedefe ulaşmak için kadrosunu oluştururken de, hep bu dehasını kullanmıştır. 8 Nisan 1923 tarihinde yayımladığı Dokuz Umde(ilke) içinde yer alan " ilköğretimin birleştirileceği, bütün okulların ihtiyaçlarımıza, modern esaslara uygun olacağı, öğretmenlerle öğretim üyelerinin yükselmesinin, geçim koşullarının iyileştirilmesinin sağlanacağı; ayrıca uygun araçlarla halkın aydınlanmasına, eğitime girileceği"⁽¹⁾ görüşü bunun tipik örneğidir. Kurtuluş-tan sonra en önem verdiği konular içinde yer alan eğitim alanındaki hedefini gerçekleştirebilecek, kenara çekildiğinde, hedefe ulaşmak için gerekli taktikleri geliştirebilecek olarak Mustafa Necati'yi seçmiştir. Ne var ki bu birliktelik eğitim devriminin gerçekleştirilmesi sürecinde Mustafa Necati'ningenç yaşta (35) apandisit iltihabından ölmü üzerine son bulmuş; bunu beklemeyen Atatürk " - Ne evlattı o..." diye hayıflanmıştır.

Mustafa Necati, Atatürk'ün eğitimle, yaşamın birbirinden koparılmaz olduğu ilkesini çok iyi anlamış, eğitimin yaşam gerçeklerine, toplumsal gereksinmelere dönük, üretici, yarar sağlayıcı amaçlara uygun olarak yapılanmasına çalışmıştır. O'na göre okul-eğitim ikilisi şöyle olmalıdır: "Biz, çocukları doğa ile eşya ile gerçeklerle karşılaştıran, neşe ve özgürlük havası içinde çalışmaya, gözlem ve muhakemeye, yaratıcılığa götüren bir okul istiyoruz. Biz istiyoruz ki, okul; çocukların birbirine yardım ederek, birbirlerini tamamlayarak çalıştıkları bir laboratuvar olsun... Bizim kurmak istediğimiz okulda dinleyiciler yoktur. Düşün ve oyun içinde çalışan, eserler ortaya koyan, küçük adamlar vardır"⁽²⁾.

Mustafa Necati, Cumhuriyet'in hedef olarak belirlediği, akıl-bilim eşliğinde yetiştirilecek "yeni insan"ı yetiştirmede öncülük etmiştir. Kurucu kadronun sivil kanadından gelen Mustafa Necati, Ege'deki yaşamında ülkeye bağlılık, örgütlülük, çalışanların örgütsüzlükten gelen sorunları üzerine mücadelesini sürdürmüştür. TBMM üyeliği döneminde laik eğitimle yeni kuşağın yetiştirilmesine, Türkçenin geliştirilmesine, öğretmenlik mesleğine saygınlık kazandırılmasına, öğretmenlerin örgütlü toplumun üyeleri olması konusunda çalışmış, "Cumhuriyet'in

Büyük Taarruz'un ikinci günü (27 Ağustos 1922) Afyon Yunan işgalinden kurtulmuştu. Haber Ankara'ya ulaştırıldığından TBMM önünde milletvekilleri ve halk toplanıp tezahürata başlamıştı.

söylence Bakanı" nitemini kazanmıştır. O'nun Milli Eğitim Bakanlığı dönemi incelendiğinde aşağıdaki katkıları görülmektedir.

Laik-bilimsel eğitimin başlatılması:

Laik eğitim, düşünceye sınır koymayan, vicdan özgürlüğüne karışmayan, her türlü dini etkiden arındırılmış eği-

* Dr., Sosyolog

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati ile Ankara okullarının spor gösterilerini izlerken (10 Mayıs 1928) (<http://www.google.com/imgres?imgurl=http://www.meb.gov.tr/belirligunler/ataaturk/Foto/008/Resimler>)

tim sürecidir. Bu tür bir eğitim yapılacağıının örnekleri 1926 yılında ilkokul ile ortaokul izlencesinde yapılan düzenlemede görülmüştür. Aynı yılda çıkarılan yasa ile Bakanlık örgütlenmesi bilimsel bir temele dayandırılmış, bakanların değişmesiyle değişmeyecek politikalar oluşturacak bir yapının kurulmasına çalışılmıştır. Bilimsel örgütlenmeye verilen önem eğitimci John Dewey'in hazırladığı rapordaki⁽⁴⁾ görüşlerin hayata geçirilmesidir⁽³⁾. Benzer biçimde sanat eğitimi konusunda 1927'de Belçikalı Profesör Buyse'nin önerileri doğrultusunda ülkemizde sanat okulları düzenlenmesi yapılmış, sanat eğitiminin çağdaş, bilimsel temeller

üzerinde gelişmesinin yolları açılmıştır⁽⁵⁾. Böylece sanat eğitiminin herkes için örgün, yaygın eğitim örgütlerinde yer alması, insanımızın sanat yönünün gelişmesi sağlanmıştır.

Laik eğitimin temel koşullarından biri de eğitimin zorunlu giderlerinin, kamunun vergi havuzunda toplanan paralarla karşılanması, bu hizmetlerden yararlananlardan en az katkı payının alınmasıdır. Cumhuriyet eğitiminin temel ilkesi olan parasız, parasız yatılı, karma, uygulamalı eğitim etkinlikleri, laik-bilimsel anlayışla bütünleştirilerek genç kuşağa bu dönemde hizmet olarak sunulmaya başlamıştır.

KUTU 1: MUSTAFA NECATİ'NİN ÖZGEÇMİŞİ

- 1894 yılında İzmir'de doğdu.
- İlk, orta, lise öğrenimini İzmir'de yaptı.
- 1913'de İstanbul Hukuk Mektebini bitirdi
- 1914'de İzmir'de avukatlık, İzmir Kız Öğretmen Okulu'nda öğretmenlik yapmaya başladı. Vasif Çınar'la birlikte Şark İdadisi adıyla okul kurar. Okulda yönetici-öğretmen olarak çalışır.
- 14 Mayıs 1919 gecesi Bahri Baba Parkı'nda İzmirlileri topladı, ertesi günü başlayacak olan Yunan işgaline karşı halkı direnmeye çağırdı.
- 16 Kasım 1919 Balıkesir'de "İzmir'e Doğru" gazetesini arkadaşları Vasif Çınar'la birlikte çıkarmaya başladı. Soma, Bergama, Akhisar savaş bölgelerinde Yunanlılara karşı çete savaşlarına katıldı.
- 19 Mart 1920'de yayımlanan tamim gereği yapılan seçimde 1. Dönem TBMM'ne Saruhan (Manisa) Mebusu olarak seçildi.
- 30 Temmuz 1921/1 Ağustos 1922 Kastamonu İstiklal Mahkemesi üyesi
- 1923 İzmir'den yeniden mebus seçildi
- 1923-1924 Mübadele ve İmar-İskân Vekili
- 6 Mart 1924 - 22 Kasım 1924 Adalet Vekili
- 24 Ağustos 1924 tarihinde "Türk Muallimler Birliği" (Türk Öğretmenler Örgütü) genel başkanı olarak seçildi. Milli Eğitim Bakanı olarak atandığında genel birlik başkanı idi.
- 20 Aralık 1925 - 1 Ocak 1929 Maarif Vekili
- 1 Ocak 1929 Ankara'da aramızdan ayrıldı.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal ve dönemin Maarif Vekili Mustafa Necati (sağda) yeni Türk harfleri konusunda verilen konferansı dinlerken (25 Ağustos 1928) (Resim, <http://www.google.com/imgres?imgurl=http://www.meb.gov.tr/belirligunler/ataturk> adresinden alınmıştır.)

Türk üst kimliğinde bütünleştirici işlevinden ötürü Türkçeye önem verilmeye başlanması:

Farklı etnik grupların oluşturduğu toplumda, insanların birbirini anlaması, tasada, kıvançta ortak olması çok zor gerçekleşmektedir. Kurucu kadro bu zorluğu hem yetiştikleri hem de görevde bulundukları dönemde yaşamışlardır. Bu zorluğun ötesinden gelebilmek için, Cumhuriyet'in ilk yıllarında çoğunluğun oluşturduğu dilin üst kimliğinde birleşmeye önem verilmiştir.

Bu anlayış içeriğinde Öğretim Birliği Yasası etkin olarak uygulanmaya başlanmış, karşı çıkan yabancı özel okullar kapatılmış, öğretmen okulunda Türkçe edebiyat bölümü açılmıştır⁽⁶⁾. Türkçe sözlük oluşturmak için Dil Heyeti oluşturulmuş, oluşturulan kurul İmlâ Sözlüğünü düzenlemiştir. Türkçeye verilen önem nedeniyle 1929'da Arapça, Farsça dersleri eğitim programından çıkarılmış, ilk kez Türkçe hutbe okunmasına başlanmıştır. Yurttaşların okumayazmasını kolaylaştırmak, Türk üst kimliğinde birleşimi sağlamak için harf devrimi gerçekleştirilmiş, Türkçenin öne çıkarılması, gelişmesi sağlanmıştır.

Öğretmene kimlik kazandırma-öğretmen yetiştirme başlanması:

Yeni insanın öğretmenlerin eseri olacağı kabullenmesiyle, Osmanlı öğretmeni yerine Cumhuriyet öğretmeni kimliği oluşturulmaya başlanmıştır. Öğretmenin onurunu, saygınlığını sağlamak, ekonomik durumunu düzeltmek için il özel idaresinden, eğitim bütçesine kaynak aktararak sorun çözümlenmiştir. Özellikle yerel yönetim kaynaklı olmak üzere öğretmenlerin haksız bir durumla karşılaşmasına, soruşturma geçirmesine, ceza almasına fırsat verilmemiştir. Öğretmene kimlik kazandırma açısından, "örgütlenme, aydınlatma" görevlerinin de olduğu sürekli vurgulanmıştır⁽⁷⁾.

Cumhuriyet eğitimi yaratma, yayma eyleminde öğretmenlerden yana takınılan bu tutum, öğretmene verilen

destek, onlara yeni bir kimlik kazandırmış, toplumdaki işlevselliklerini artırmıştır. Kurucu kadro, devrimin ilkelerinin halk katmanlarında kabul görmesini sağlık elemanları yanı sıra öğretmenlerle sağlanabileceğini düşündüğü için, bu iki sektöre eldeki ekonomik olanaklara göre daha çok kaynak ayırma yolunu tercih etmiştir.

Osmanlıdan gelen medrese kökenli öğretici kadro bir süzgeçten geçirilmiş, din kurumu eğitimi öne çıkaranlar emekli edilmişlerdir. Yeni eğitim eyleminde imamlıkla öğretmenliğin laik eğitim anlayışı gereği öğretici olarak aynı örgüt içinde bağdaştırılmaması gerekmektedir. Böylece o dönemde öğretmen olarak çalışan başta imam olmak üzere meslek dışından gelen, oranları %65'e ulaşan öğretim elemanlarına⁽⁸⁾, teşekkür edilerek, görevlerine son verilmiştir. Harf devrimini gerçekleştirecek bu seçilen kadro kısa bir sürede meslek içi eğitimden geçirilmiş, kendilerine verilen güvenle, destekle çalışmalarını istedik biçimde sürdürmeleri sağlanmıştır.

Öğretmenlik mesleğini daha iyi yapılabilir konuma getirmek için de gerekli önlemler alınmıştır. Sözgelimi, stajyer öğretmenlik düzen altına alınmış, eğitimde yukarıda belirtilen bilimsellik doğrultusunda meslek dersleri verilmeye başlanmış, "Maarif hizmetinde asıl olan öğretmenliktir" hükmü yasaya yerleştirilmiş, mesleği seçenlerin donanımlı olması sağlanmıştır.

1920'li yıllarda ülke nüfusunun mekânsal dağılımına göre sayıları 40 bine ulaşan az nüfuslu kırsal yerleşmelerde büyük bir nüfus (%60) yaşamaktadır. Cumhuriyet ilkelerini buralara götürmek, din kurumunun etkisini kendi alanında tutabilmek için kırsal kesimde çalışacak öğretmenin yetiştirilmesi gerekli görülmüştür. Bu konuda önemli çalışmalar başlatılmış, iki ilde Köy Öğretmen Okulu açılmıştır. Öğretmen yetiştirme konusundaki en önemli başarılarından birisi de yurtdışına öğrenim için her daldan çok sayıda öğrenci gönderilmesidir. Türkiye'de özellikle mesleki ve teknik eğitim, güzel sanatlar eğitimi bu öğretmenlerle kurulmuştur.⁽⁹⁾

Halk-Yönetim uyuşmasını sağlamak için halkçılık eyleminin başlatılması:

"Türkiye'de herkesin milli ve dünyevi; modern, demokratik terbiye alması esas"ının kabul edilmesi; örgün, yaygın eğitimle birlikte yeni girişimleri zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda örgün eğitimde "kız-erkek, zengin-yoksul bütün millet çocuklarının aynı biçimde eğitim görmesi" benimsenmiş, ortaokullarda karma eğitime geçilmesi gerçekleştirilmiştir.

Harf devrimi ile birlikte yeni harflerle okuma-yazma öğretmek amacıyla, yaygın eğitim tekniklerine başvurulmuştur. Halk Mektepleri, Halk Dershaneleri ile Millet Mekteplerinde okuma-yazma kampanyasının başlatılması, halkın yeni yönetime bütünleşmesi gayretinin sonucudur.

Cumhuriyet'in halkını okur-yazar kılma, aydınlatma çabasının en güzel örnekleri olan bu gayretler sonucu kısa bir zamanda okur-yazar nüfusun oranı hızla artmaya başlamıştır. Özellikle bazı kesimlerin harf devrimine yönelttikler "bir gecede ülkedeki okur-yazar oranını sıfıra düşürdüler" söyleminin ne kadar sığ bir iddia olduğu görülmüştür. Bir cihan imparatorluğunun temel nüfusuna sağladığı eğitim düzeyi, kısa bir sürede eğitim devrimi gayretleri ile aşılmış, geleceğe umutla bakan bir toplumun oluşturulmasına katkı konulmuştur.

Eğitim devrimine büyük emek veren Mustafa Necati amacını şöyle belirtiyordu:

"Memlekette, mektep bulamayan bir çocuk bırakmaya-
cağım".

Ne yazık ki, günümüzde tedavisi basit bir hastalıktan olan ölüm nedeni, onu bu amacına ulaştırmayı engellemiştir.

Mustafa Necati'nin kısa zamanda gerçekleştirdiği olağanüstü başarılar kabaca şöyle özetlenebilir: Milli eğitimde yaptığı atılımlar, eğitim sistemimizde yeni bir canlılık/ruh yaratmış, eğitim kurumunun sosyal sisteme sunduğu insan faktörünün niteliğinin değişimi, ülke sosyal gelişmişlik

düzeyini artırmıştır.

Eğitim örgütüne getirdiği uyum, içtenlik, dirlik-düzenlik, kuruma duyulan bağlılık, çalışanlarda "yeni nesli yetiştirme" konusundaki görev bilinci, farklı bir şevk oluşturmuştur. Cumhuriyet öğretmeni kimliğini oluşturmada; öğretmeni iyi yetiştirme yanı sıra, öğretmene sağlanan ekonomik olanaklar, bir ara seçkin olarak öğretmeni toplum nazarında sayılan, sevilen, güven duyulan, değer verilen konuma getirmiştir. Yeni sosyal yapıda, yönetimle-halkın bütünleşmesinde uzlaşmayı sağlayacaklardan biri olarak görülen öğretmenin, halk katmanlarında kabul edilirliliği artmaya başlamıştır.

Yıllarca din kurumunun yetiştirdiği ulema-imam ikilisince sağlanan dinsel topluma özgü bütünleşme-denetleme toplumsal yapıda çatırdamaya başlayınca, çatışma kaçınılmaz olarak farklı biçimlerde kendini göstermeye başlamıştır.

Dipnotlar

(1) Osman Bahadır: Tarihîni Işığında" Cumhuriyet Gazetesi, 6 Ocak 2013, İstanbul, 2013.

(2) Aktaran: Kemal Kocabaş: "Açış Konuşması", Mustafa Necati ve Cumhuriyet Eğitimi Devrimi, içinde, s:12, İzmir, 2009.

(3) John Dewey: Türkiye Maarifi Hakkında Rapor, MEB yayını, İstanbul, 1952.

(4) Hüseyin Bal: "Türk Modernleşmesinde Eğitim Kurumu, Mustafa Necati ve John Dewey" Mustafa Necati ve Cumhuriyet Eğitimi Devrimi, içinde, s: 77-87, İzmir, 2009.

(5) Rifat Okçabol: "Mustafa Necati ve Sonrası" Mustafa Necati ve Cumhuriyet Eğitimi Devrimi, içinde, s: 281-282, İzmir, 2009.

(6) Niyazi Altunya: Gazi Eğitim Enstitüsü, Ankara, 2006.

(7) M.Rauf İnan: Mustafa Necati, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1980.

(8) Mahmut Adem: "Mustafa Necati'nin Eğitimdeki Devrimciliği" Mustafa Necati ve Cumhuriyet Eğitimi Devrimi, içinde, s:48-49, İzmir, 2009.

(9) Hasan Âli Yücel: Türkiye'de Orta Öğretim, İstanbul, 1938.

KUTU 2:

ÖLÜMÜ ÜZERİNE:

a- Atatürk'ü ağlatan genç adam

"O kadar sevilen Necati, Latin harfi ile imza atmayı henüz meşk ediyordu. Maarif Vekili, Millet Mektebi'nin ilk talebesi olacaktı. Heyecan içinde kalktı. Pek sevdiği zeybeğini oynadı. Körbarsak ameliyatı olması için hekimlerin nasihatlerini dinlemeyen zavallı genç, bu sıçrayışlarla bir zehir kesesini delerek içine akıttığını bilmiyordu. Ertesi gün ateşler içinde yattı, Millet Mektebini sayıklayarak öldü. Atatürk'ün ilk defa hıçkırıklarla ağladığını bu ölüm akşamı görmüştüm. "Ne evlattı O..." diye hayıflanıyordu.

Yüz binlerin ölümüne göz kırpmadan bakan, ateşle dövülmüş ve kanda soğumuş bu irade, bir ana kalbi kadar yumuşaktı"

Falih Rıfki Atay: Çankaya, s: 513, Pozitif yayınları, İstanbul, 2012.

b- Başbakan söz veriyor ^(x)

"Necati Beyin Mezarı Başında

Başvekil İsmet Pş. H. Nutukları

... İnkılâpçıların ölürken kalanlardan ve yeni yetenlerden bir tek dileği vardır: cansız bileklerinde sallanan vazife bayrağının kavranıp daha yüksekte dalgalandırılmasıdır. Necati, aziz Necati; dileğin yerine getirilecektir"

Hayat Cilt V Ankara, 10 Kânunsani, 1929, Sayı 111

(x) Burada altı kırmızı çizili kelimeleri özellikle düzeltmedim. Nedeni Hayat dergisinde böyle yazılmış olması. Örneğin bilgisayar Kânunsani, yerine Kanunusani kelimesini veriyor.

c- Ölümü üzerine yapılan tartışma

Hastalığına akut apandisit tanısı konulan Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey 1929'un ilk günü 35 yaşında Ankara'da öldü. Konu basında çok tartışıldı, sağlık örgütünün uygulamaları acımasızca eleştirildi. Hakkı Tarık Bey (Us) konuyu bir soru önergesi ile Meclis gündemine getirdi. SSY Bakanı Refik Bey (Saydam) gerekli açıklamayı yaptıktan sonra, hükümetlerinin önceliğinin salgın hastalıklar ile mücadele, koruyucu hekimlik olduğunu, Hıfzıssıhha Okulu'ndaki çalışmalar ile koruyucu eğitimi başlattıklarını belirtti.

Zafer Kars: 1929 Polemikleri, Ankara, 2003

KUTU 3:

DEĞERBİLİRLİK

“Öğretmenler Sayrılarevi de, o geniş bahçenin alt ucunda, girişinde üzüntüden taş kesilmiş gibi bir büst, Mustafa Necati. Ürolog İkna Sarıaslan, ilginç bir doktor. Cumhuriyet değerlerini özümsemiş bir aydın. Bir yakını, bir dostu gibi ilgileniyor sayrılarıyla. Şikâyet dinlemeye geçmeden önce, yarı şaka yarı ciddi soruyor; “Girişteki büstün kimin olduğunu biliyor musunuz?” şaşırp kalan, duraksayan öğretmene, “ Rica etsem öğrenip gelseniz öyle başlasak muayene...” diyor.

.....
Validebağ Öğretmen Hastanesi Doktoru İkna Sarıaslan, emekli oluncaya değin, sevgiyle, saygıyla Mustafa Necati’yi öğretmeyi sürdürdü, öğretmen hastalarına.

Cumhuriyet Dönemi eğitimi oy kaygılarıyla yozlaştırmaya girişenler de Mustafa Necati’yi unutturmaya çalıştı. Ankara’daki evi 2006’da Kuru Fasulyeci Hüsrev Lokantasına verilmeye kalkışıldığında gazete-lerde geçti adı. Doktor İkna Sarıaslan gibi Necati’nin değerini bilenleri kahretti haber. Öğretmenliği meslek olmaktan çıkaranlar, öğretmen yetiştiren kaynakları kurutanlar, karınlarını kaşıyarak sadistçe keyiflendiler...”

Mehmet Başaran: “Mustafa Necati: Anadolu İhtilalının Sesi”, **Mustafa Necati ve Cumhuriyet Eğitimi Devrimi**, içinde, s:19-21, İzmir, 2009.

Okuyucu not: Öğretmenimiz Başaran ne kadar haklı. Günümüzde Batı şehirlerine gidenleri ya da gitmeden önce internetten şehir hakkında bilgi almak isteyenleri şaşırtan olay, şehirdeki butik müzelerin çokluğudur. Kentine, ülkesine değişik alanlarda hizmette bulunmuş seçkin insanların evleri, her şeyi ile korunuyor, nadide bir eşya gibi yarınlara aktarılmaya çalışılıyor.

Yerel yönetimler bu yaptıklarının karşılığını çok fazlası ile görüyor. Kendileri için bir para basma makinesi gibi çalışan bu tür müzeleri farklı alanlardaki kişiler bağlamında artırma gayreti içindeler. Böylece hem ülkelerine daha fazla turist çekiyorlar hem de ülkelerinde turist başına harcama miktarını çoklaştırıyorlar.

Bizim için özel olan bu güzel insanlar için yaptığımız Başaran öğretmenin vurguladığı gibi. 1926 yılında laik eğitim kurgusunu, uygulamasını yapan, medrese kökenli öğretim elemanlarını, teşekkür ederek okulla ilişkisini kesen “Cumhuriyet’in söylene Bakanı”nın evini ne hale getiriyoruz? Bu güzel ülkede hepimize eğitimle sınıf atlamamızı, sağlık hizmetleriyle hayata tutunmamızı sağlayanların değerini anlamadığımız için, günümüzde karşı devrimciler her gün laik eğitimin köküne değil kibrit suyu, asit dökmekten çekinmiyorlar. Mustafa Necati’nin ta 1926 değiştirdiklerini, günümüzde birer birer eğitim kurgusunun içine koyuyorlar. İnsanın inanası gelmiyor; fakat yapılanları görünce: başta Anıtkabir olmak üzere Ankara’nın değişik yerlerinde ışıklar içinde yatan “güzel insanlar” acaba bizler için ne diyorlar sorusu kafama mih gibi çakılıyor.

Validebağ Koruluğu’ndaki Adila Sultan Öğretmenler Evi’nin bahçesindeki büstü.

KUTU 4:

MUSTAFA NECATİ KÜLTÜR EVİ

TBMM Mustafa Necati Kültür Evi, Meclis Eski Başkanı Köksal TOPTAN ile Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul GÜ-NAY arasında 21 Ocak 2008 tarihinde imzalanan protokol ile kültür ve sanat faaliyetlerinde kullanılmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine devredilmiştir.

Kültür Evi, 1920’li yıllarda Başkent Ankara’da gelişen yeni bir yaşam biçiminin mekânsal çözümülenmesi açısından, ayrıca dönemine özgü tasarım ilkeleri, malzeme kullanımı ve yapım tekniği açısından somut bir örnektir. “Erken Cumhuriyet Dönemi” olarak anılan bir mimari anlayışın ürünü olan Kültür Evinin birçok ögesi, (saçak altı, çatı penceresinde kemer kullanımı, payandaların taşıdığı balkon biçimlemesi v.b.) ulusal mimarlık dönemi yapılarında görülen ortak özelliklerdendir.

İki katlı tarihi binanın giriş katında TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Başkanlığının Sergi Salonu bulunmaktadır. Sergi Salonunda TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Başkanlığı tarafından kabul görmüş eserler, halkla açık olarak sergilenmektedir.

Binanın ikinci katında bulunan Okuma Salonunda; konferanslar, söyleşiler ve şiir dinletileri başta olmak üzere çeşitli kültürel faaliyetler düzenlenmektedir. Ayrıca ziyaretçilerimize kitap, günlük gazete, dergi, internet v.b imkanlar sunulmaktadır.

Tüm bu hizmetlerden TBMM yeni ve eski üyeleri ile TBMM İdari Teşkilatı personeli yararlanabilmektedir.

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Tehlikeyi Tanıyalım

Daire (Tepsi) Demir Testere Tezgahları İle Yapılan Çalışma

Mustafa TAŞYÜREK*

(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

Durum: İşçi eşitkenar köşebentleri ve H profilleri daire (tepsi) demir testere tezgahında eşit boylarda kesmektedir. Çalışanın bu çalışma sırasında karşılaşılabileceği tehlikeleri tanımlayabilir misiniz ?

Neler Olabilir ?

1. İşçinin gözüne çapak - kıvılcım kaçabilir.
2. Uzun süre, oluşan yüksek düzeyde gürültüye maruziyet (sunuk kalma) işitme kaybına neden olabilir.
3. Eldivenini testerenin dişlerine kaptırarak el ve parmak yaralanmasına neden olabilir.
4. Kesilen demir parçaları ayağı düşerek ayak ve bacak yaralanmalarına neden olabilir.
5. Kıvılcımlar işçinin giysilerini tutuşturabilir.

> Yanıtı 10. sayfada

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Şeyda AKSEL
Prof. Dr. Yasemin GÜNAY BALCI
Jeom. Erdoğan BOZBAY
Prof. Dr. Ayşen BULUT
Ecz. Dr. Ayçe ÇELİKER
Prof. Dr. Murat DEMİRCİOĞLU
Prof. Dr. Necati DEDEOĞLU
Dr. Seyhan ERDOĞDU
Mak. Y. Müh. Aykut GÖKER
Prof. Dr. Bahar GÖKLER
Dr. Uğur GÖNÜL
Prof. Dr. Güler Okman FİŞEK
Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK
Prof. Dr. Hamit FİŞEK
Oya FİŞEK
Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI
Prof. Dr. Ali Esat KARAKAYA
Prof. Dr. Müge ERSOY KART
Prof. Dr. Muammer KAYAHAN
Prof. Dr. Ahmet MAKAL
Prof. Dr. Ferhunde ÖZBAY
Prof. Dr. Nevzat ÖZGÜVEN
Prof. Dr. Şerife Türcan ÖZŞUCA
Mümtaz PEKER
Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Kim. Müh. Mustafa TAŞYÜREK
Dr. Engin TONGUÇ
Prof. Dr. İsmail TOPUZOĞLU
Mim. Y. Müh. Cihat UYSAL
Prof. Dr. İsmail ÜSTEL
Dr. Ecz. Leyla ÜSTEL

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU'NUN YİTİRDİĞİMİZ AMA HEP ARAMIZDA OLAN ÜYELERİ

Doç.Dr. Ömer Tunç SAVAŞCI
Prof.Dr. Cahit TALAS
Prof. Dr. Kurthan FİŞEK

İÇİNDEKİLER

• ÇOCUK HABER

Çocuklara Dair Kısa Kısa... Yorumsuz... 2
Taner AKPINAR

Basından - Çocuğum Hep İşığa Emekliyor 3

• ÇOCUK HABER

Bir Toplum Kahramanı: Pushpa Basnet..... 4
Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR

• ANIMSA

Toplum Hekimliğine Gönül Verenler - 12
Osman Nuri Koçtürk'ü Anmak ve Korkularımız 6
Bülent ILGAZ

• ANIMSA

Toplum Hekimliğine Gönül Verenler - 12
Osman Nuri Koçtürk İle Anılarım 9
İlhan TOMANBAY

• BASINDAN

İki Yıl Önce Uyarılmıştık - Go-Kart Pistinde Ölümlü Kaza 11

• İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

Elektrikte İş Sağlığı Güvenliği : Kaçak Akım Röleleri 12
Recep GÜNER

• NÜFUS

Deneyin Koşulları Değişmedi, Ne Yapılmak İsteniyor? 15
Mümtaz PEKER

• ANIMSA

Az Zamanda Çok İşler Yaptı - 3
Devrimci Bir Aydın Mustafa Necati 18

• BULMACA

İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım :
Daire (Tepsi) Demir Testere Tezgahları İle Yapılan Çalışma 23
Mustafa TAŞYÜREK

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

<http://www.isguvenligi.net>
<http://www.osgb.fisek.com.tr>

- **Sahibi:** Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Adına
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
 - **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:**
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
 - **Yönetim Yeri:** Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4
Kızılay 06650 ANKARA (e-posta: bilgi@fisek.org.tr)
Tel: 0312 419 78 11 • Faks: 0312 425 28 01 - 395 22 71
• Web sayfası: www.fisek.org.tr
 - Çalışma Ortamı Dergisi'nde yayınlanan yazılar, resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.
 - Bu dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
- Bu bir HAKEMLİ dergidir.**

- Çocuk Dostu'muz olanlara dergi ve kitaplarımız düzenli olarak gönderilmektedir. Sizleri de **Çocuk Dostu'muz** olarak görmek isteriz.
- Çalışma Ortamı Dergisi iki ayda bir yayınlanır.
(Yerel Süreli Yayın)
• ISSN 1302-3519
• Sayı: 127 • Mart - Nisan 2013
• Ücretsizdir
- **Yapım ve Basım:** Büyük Anadolu Medya Grup
İstanbul Cad. Elif Sk. Sütçü Kemal İşhanı No:7/188
İskitler 06060 ANKARA
Tel: 0312 384 30 70 (Pbx) • Fax: 0312 384 30 57
Baskı Tarihi : 17 Mart 2013